

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Муниципальное казенное учреждение "Отдел образования городского
округа город Стерлитамак Республики Башкортостан
Администрация городского округа город Стерлитамак Республики Башкортостан
МАОУ "СОШ №34"

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

Резникова Ф.А.
Протокол №1 от "30"
августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора

Гизатуллина Н.А.
Приказ №313 от "30"
августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор МАОУ "СОШ №34"

Мурашев И.М.
Приказ №313 от "30"
августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета "Государственный (башкирский) язык Республики
Башкортостан"

для обучающихся 5-9 классов

Стерлитамак 2023

АҢЛАТМА ЯЗЫУ

Башкортостан Республикаһының кануниәтенә һәм Федераль дәүләт белем биреү стандарттарына яраклы «Туған тел һәм туған әзәбиәт» предмет өлкәһендә «Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметы Башкортостан Республикаһы биләмәндә дәүләт һәм муниципаль белем биреү ойошмаларында урынлашкан Башкортостан Республикаһының кануниәттәренә һәм Төп дөйөм белем биреү Федераль дәүләт белем биреү стандарттарына ярашлы бәлиғ булмаған уҡыусыларҙы «Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметына өйрәтеү ата-әсәләреҙең (законлы вәкәләтлеләр) ғаризалары нигеҙендә ойошторола.

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметын өйрәнеү гуманитар циклындағы «Рус теле», «Әзәбиәт» һәм башка уҡыу предметтары менән дисциплинар бәйләнештә булдырыуҙы иҫәпкә ала.

Башкорт теле, үҙенең аралашыуҙа һәм фекерҙе сағылдырыуҙа төп функцияһын үтәп, шәхес ара һәм кешеләргә социаль үз-ара бәйләнештә тәьмин итә, аңды, үз аңынды һәм шәхестең онъяға карашын формалаштырыуҙа катнаша, мәғлүмәттә, мәҙәни традицияларҙы, Башкортостан Республикаһының башкорт һәм башка халыктарҙың тарихын һаҡлау һәм тапшырыуҙың төп сараһы булып тора.

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметын өйрәнеү гуманитар циклдағы “Рус теле”, “Әзәбиәт” предметтары менән бәйләнештә күҙ уңында тотала.

Башкорт теле, үҙенең аралашыу һәм фекер сағылдырыуҙың төп функцияһын үтәү барышында, шәхес-ара һәм кешеләрең социаль үз-ара бәйләнештә булыуын тәьмин итә, аңды, үз аңынды һәм шәхестең донъяға карашын формалаштырыуҙа катнаша, мәғлүмәттә, мәҙәни традицияларҙы, Башкортостан Республикаһындағы башкорт һәм башка халыктарҙың традицияларын һаҡлау һәм тапшырыуҙа мөһим сара булып тора.

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» курсы уҡыусыларҙың әхлаки һәм коммуникатив мәҙәниәтен камиллаштырыуға, уның интеллектуаль һәм ижади һәләтен, аң, хәтер һәм фараз итеүен, үзаллы уҡыу эшмәкәрлеген үстөрөгә йүнәлдерелгән.

Башкорт телен уҡытыу йөкмәткеһе кешенең уҡыу күнекмәләрен берләштергән кеүек функциональ грамоталыҡты үстөрөгә, текстты аңлау, төрлө форматтағы текстарҙа мәғлүмәттә кулланыу, үз максатыңа өлгәшеү өсөн уны баһалау, үҙеңдә белем һәм мөмкинлектәрендә киңәйтеү, социаль тормошта катнашыуға йүнәлдерелгән.

Уҡыу предметының йөкмәткеһе дәрестән тыш эшмәкәрлектә тормошка ашырыла ала: предмет азналары, экскурсиялар, тематик саралар, олимпиадалар, конкурстар, түнәрәктәр эше, театрға барыу, һуңынан анализ үтәкәреү менән фильмдар карау һ.б.

БАШКОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҺЫНЫҢ ДӘҮЛӘТ (БАШКОРТ) ТЕЛЕ» УҚЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ӨЙРӨНЕҮ МАКСАТ ҺӘМ БУРЫСТАРЫ

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметының өйрәнеүҙең максаты уҡыусыларҙа телмәр эшмәкәрлеген төп төрҙәрендә (аудирование, һөйләү, уҡыу, яҙыу) коммуникатив компетенцияны формалаштырыу.

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» уҡыу предметының өйрәнеүҙең бурыстары:

- телмәр тоткарлығын һәм башкорт телен аралашыу сараһы буларак кулланыуҙы үтәү өсөн уңайлы психологик климат булдырыу;

- яңы теманы үзләштереү барышында уҡыусыларҙың шәхси сифаттарын, уларҙың күҙзаллауын, иғтибарын, хәтерен үстөрөү;

- элементар лингвистик күҙзаллауҙы үзләштереүгә йүнәлдерелгән, уҡыусыларҙың элементар кимәлдә телдән һәм язма телмәрән үзләштереү өсөн аңлайышлы һәм кәрәкле булған лингвистик күҙзаллауҙы киңәйтеү.

«БАШКОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҢЫНЫҢ ДӘҮЛӘТ (БАШКОРТ) ТЕЛЕ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ УКЫУ ПЛАНЫНДАҒЫ УРЫНЫ

Төп дөйөм белем биреү федераль дәүләт белем биреү стандарттарына яраклы «Туған тел» укыу предметы «Туған тел һәм туған әзәбиәт» предмет өлкәһенә инә.

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле» укыу предметын өйрәнеүгә 170 сәғәт бирелә: 5-се кластан 9-сы класка тиклем 34-әр сәғәт (азнаға 1 сәғәт).

Белем биреү ойошмалары укыу предметын өйрәнеүгә бүленгән, белем биреү мөнәсәбәтендә катнашыусылар формалаштырған план өлөшөндәгә сәғәттәр иҫәбенән үзаллы сәғәттәр һанын арттыра ала.

«БАШКОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҢЫНЫҢ ДӘҮЛӘТ (БАШКОРТ) ТЕЛЕ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЙӨКМӨТКЕҢЕ

5 КЛАСС

Тематик блоктар

Мин һәм минең донъям

Һаумы, мәктәп!

Һаумы, мәктәп! М. Кәрим «Укыусыға», Ғ.Рамазанов «Йәшә, тыуған ерем!».

Ф.Ғөбәйзуллина «Рәйфә мәктәпкә бара», Е.Кучеров «Шүльгәнташ мәмерйәһе»,

Минең мәктәбем. А.Игебаев «Һау булығыз, аккоштар!», Р. Солтангәрәев «Шағир», С. Алибаев. «Якшы», *Минең класташтарым.* Е.Кучеров «Укыусылар» («Башкортостан укытыусыһы» журналынан), Ғ.Котоева «Белем көнө».

Үзем тураһында

Мин һәм минең ғаиләм. Ф. Рәхимғолова «Матур менән көслө», В.Гудков «Көз көнө», Р.Искужина «Минең кустыларым», Ә.Хәбибуллина «Безең ғаилә». *Үзем тураһында.* «Башкортостан флагы», Ф.Рәхимғолова «Безең әсәй», «Безең фатир» («Йәншишмә» гәзитенән)

Кеше. Тән ағзалары. Шәхси гигиена

Кеше. Тән ағзалары. Шәхси гигиена. И.Ғүмәрова «Уңған кыз», А.Кандратова «Һөйләйбез», Әкиәт «Акыллы турғай».

Яңы йыл менән!

Яңы йыл. Г.Юнысова «Кыш бабай». Ф.Исәнғолов «Алдакы йондоззар», К.Даян «Шыршы», З.Биишева «Ауырыузан котолдо», *Безең елка.* А.Исмәғилева «Яуа карзар...», М.Ғәли «Безең елка». Е.Кучеров «Ғинуар». «Карнавал» («Аманат» журналынан)

Азык-түлек. Кейем-һалым. Өй. Магазин

Азык-түлек. Кейем-һалым. Ғәлиева «Икмәк», Ф.Туғызбаева «Яңы күлдәк», А.Ягафарова «Бал» *Магазин. Өй.* Г.Абдулхаева «Икмәк үткән юл.» Р.Шәкүр «Әшһөйәрзәр иле». Т.Ғәниева «Бишбармак», А.Гиталов «Икмәк тураһында уйзар»

8 Март – Катын кыздар көнө!

Катын-кыздар көнө. Ф.Мөхәмәтйәнова «Әсәләр». М.Пляцковский «Ел белһен...», Ф.Туғызбаева «Тыуған көн», Ғ.Байбурин һүззәре, Р.Сәлмәнов музыкаһы «Яратам мин илемде» (йыр). *Минең әсәйем.* Ә.Ихсан «Әсә рәхмәте», З.Әхмәтйәнова «Нәби менән әбей», З.Ханнанова «Мин бәхетле...», Ф.Юлдашбаева «Минең өләсәйем»

Башкортостан – минең тыуған яғым

Тыуған Башкортостаныңды беләһеңме?

Минең Башкортостаным. С.Әлибаев «Тыуған ерем», «Башкортостан» («Акбузат» журналынан), М.Пришвин «Тәбиғәтте һаклаясакбыз», Ф.Ғөбәйзуллина «Башкортостан

флагы». *Тәбиғәт менән бергә*. М. Ситдикова “Республика көнө”, Ф. Гөбәйзуллина “Республиканың дәүләт символдары”, С. Йәнтүриндән «Курай», Р. Латыпова, Р. Камалова “Салауат Юлаев”, С. Юлаев «Уралым», “Ағизел йылғаһы” (“Киске Өфө” гәзитенән).

Тыуған яктың тәбиғәте

Йыл мизгелдәре

Йыл мизгелдәре. И. Буракаев, М. Буракаева, М. Юлмөхәмәтов «Без тәбиғәт менән бергә», Х. Кәрим «Минең илемдә», Г. Скребицкийзән «Көз - рәссам»,

К. Тәңреколов «Дүрт кыз», К. Ушинскийзән «Дүрт теләк», Л. Шаһисолтанов «Көзгө урманда», Ф. Рәхимғолова «Кайзан белдең?», С. Муллабаев «Хикмәтле кар».

Тәбиғәт күренештәре. М. Дилмөхәмәтов «Яз», М. Дилмөхәмәтов «Сәскә менән күбәләк», Л. Толстой «Бабай һәм һыу инәһе». Л. Шаһисолтанова “Көзгө урманда”, С. Әлибаев “Матур көн”

Яз етте

Яз. Ә. Ихсан «Яз», С. Муллабаев «Олатай», В. Осеева «Әбей», Р. Ғарипов “Сыйырсыҡ”, Ф. Гөбәйзуллина «Минең дуһым компьютер», С. Муллабаев «Яз».

Коштар – безең дуһтарыбыз. Е. Кучеров «Коштар касан кайта?»,

Ф. Рәхимғолова «Еңеү көнө», В. Исхаков «Мизал һәм малай», С. Богомазов «Безгә тыныслыҡ кәрәк», К. Ушинский «Баксасы һәм уның улдары», Н. Надеждина «Яздың тәүге сәскәһе», А. Асадуллина “Өмәлә”.

Йәйзе каршылайбыз

Һаумы, йәй! С. Әлибаев «Һаумы, йәй!», Ә. Чаныш. «Коштоң ғүмере – йырында»,

“Карға буткаһы”, “Һабантуй” (“Акбузат” журналынан). *Тыуған ер!* А. Игебаев «Тыуған ер», “Лагерь иртәһе” (“Аманат” журналынан) *Уҡыусылардың белемдәрен тикшерер*. Уҡыусылардың белемдәрен тикшерер һәм үтелгәндәрҙе кабатлау.

Грамматик материал

Фонетика. Орфоэпия и Графика

Өн һәм хәрәф. Алфавит (кабатлау). Тартынҡы һәм һузынҡы өндәрҙең системаһы. Һузынҡы өндәрҙең дәрәжә әйтәлешә (кабатлау). Тартынҡы өндәрҙең дәрәжә әйтәлешә (кабатлау). Ижек. Ижек төрҙәре (кабатлау)

Морфемика һәм һүзьяһалыш

Тамыр һәм аффикс. Һүзҙең тамыры. Тамырзаш Һүзҙәр

Лексикология и фразеология

Фразеологизмдар, улардың мәғәнәһе. Кулланыу үҙенсәлектәре. Бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле Һүзҙәр. Һүзҙәрҙең тематик төркөмө. Антонимдар. Синонимдар. Омонимдар

Морфология

Исем (кабатлау). Исемдәрҙең килеш менән үзгәрешә. Яңғызлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең килеш менән үзгәрешә

Сифат (кабатлау). Дөйөм грамматик мәғәнәһе, морфологик үҙенсәлектәре һәм синтаксик функцияһы

Кылым (кабатлау). Дөйөм грамматик мәғәнәһе, морфологик үҙенсәлектәре һәм синтаксик функцияһы

Алмаш (кабатлау). Зат алмаштары. Әйәлек алмаштары. Күрһәткү алмаштары. Һорай алмаштары. Билдәләү алмаштары. Билдәһезлек алмаштары. Юклыҡ алмаштары.

Телмәр үстәрәү

И. Буракаев һ.б. «Башка халыктар шәжәрә язғанмы?», «Сыбар тауыҡ» (рус халыҡ әкиәте), “Кышкы уйындар” (сюжетлы картина), В. Меос “З. Исмәғилевтың тыуған яктары. Сәрмән”, Р. Нурмөхәмәтов «Эштән һуң» (картина).

Тематик блоктар

Мин һәм минең донъям

Безең мәктәп

Безең класс һәм минең дусларым. Т.Ғәниева «Беренсе сентябрь», «Намыслы бул» («Көс һәм рух тамырлары» китабынан), Ф.Фәткуллина «Кояш», «Сыйырсык» («Мәктәп календары»нан). *Көз күреништәре.* С.Аксаков «Аккош», Г.Якупова «Октябрь», Р.Низамов «Көз картинаһы» К.Кинйәбулатова «Көзгә еткәс» М.Горький «Китапты яратығыз!».

Дуслык кәзерен бел!

Дуслык. Р. Бикбаев «Дуслык ауыр сакта Һанала», «Һеззе кунакка сакырзылар...» («Кыздарға мең кәңәш» китабынан). *Минең дусларым.* Д. Фатихова «Кем душ?», А.Йәғфәрова «Дуслык менән шаярмайзар». Р.Ураксина «Башкортостан». Рәт һандары

Башкортостан – минең тыуған яғым

Башкортостан ере буйлап

Минең Ватаным. А. Филиппов «Ватан», Ф. Мөхәмәтйәнов «Кешем – ил күрке». Р. Бикбаев «Салават батыр һәйкәле», В. Дмитриев «Кайын». *Минең Башкортостаным* Ә. Әхмәтова «Кайындар ниңә ак», З.Ураксин «Яраклашыу», Г.Юнысова «Башкортостан – дуслык иле», М. Карим «Ватаным». *Үз тыуған ягығызды яратығыз!* С. Юлаев «Тыуған илем», Г. Молодцов «Башкирия», Ф. Туғызбаева «Кем уңған?», М. Карим «Дим буйы», В. Сухомлинский «Сөнки мин - кеше», Г.Хөсәинов. «Оло язуы һәм ғалим», Ә. Әсәдуллина «Хушлашыу».

Тыуған яктың тәбиғәте

Кыш дауам итә

Ап-ак кыш. Ф.Мәксүтова «Кар бөртөктәре», И.Ф. Зиянчковский «Кышкы тәбиғәт», «Коштар донъяһы» («Башкортостан» гәзитәһынан), Г.Якупова «Уртаҡ кыш», *Кар яуа.* К.Шафикова «Кар яуа», Х. Ғиляжев «Оса күктә», Т.Сәғитов «Икмәк», Ә. Бикташев «Хыял», К. Чарушин «Кыш етте», И. Кинйәбулатов «Хәйерле иртә, донъя!», К. Кинйәбулатова «Ак нур булып балкыны». Н. Наджми «Кыш»,

Яз килә, яз!

Яраткан мизгелем. Р.Янбулатова «Коштар кайта», К.Кулиев «Бөтә тереклектә һаҡлағыз», Г.Юнысова «Тәбиғәттә шулай яраталармы?», Р.Кужина-Латыпова «Күзгәрендә әсәй – донъя...», К.Кинйәбулатова «Карғалар йыры». *Халыҡ йолалары* Р. Солтанғәрәева «Карға буткаһы», З.Биһшева «Баксала», Ф.Рәхимғолова «Апрель йылмая», Я. Колас «Яз тураһында йыр», Ә. Саяпова «Енеү көнө», С. Әлибаев «Без һанайбыҙ һандарҙы», Н. Виноградованан «Урманда йөрөү ҡағиҙәләре»

Йәмле йәй килә

Йәйҙе яратам! Г.Фәйзи «Йәйҙе яратам», С.Хәжиев «Июнь», Р.Әхмәдиев «Июнь һәм май», Ш.Янбаев «Һабантуй», Р.Ғабдрахманов. «Ил төкөрһә, күл була», Р.Ғамзатов «Әсә йыры», М.Сиражи, «Йәй», В.Ғөмәров «Тәбиғәт шиһаханалары». *Йәмле йәй*

Г.Якупова «Июль», Р.Ғабдрахманов «Ил төкөрһә, күл була», «Сәскәләрҙән сәскәләргә ҡунып...» ("Мәктәп календары"нан), "Балан" ("Йәшлек" гәзитенән), А.Ферсман "Күзәтергә өйрән", С.Йәһүзин "Курай", С.Әлибай "Сал Урал" Й.Солтанов "Тыуған еркәйем".

Уҡыусыларҙың белемдәрән тикшерер һәм үтелгәндәрҙе ҡабатлау

Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау, контроль эш яҙырыу, алынған белемдәрән коррекциялау буйынса эштәр башкарыу.

Грамматик материал

Морфология

Һан. Ябай һәм кушма һандар.Һан төркөмсәләре: төп һандар, рәт һандары, йыйыу һандары, бүлем һәм сама һандары, кәсер һандары.

Рәүеш. Рәүештәрҙең дөйөм грамматик билдәләре. Рәүеш төркөмсәләре. Төп рәүеш. Сәбәп-максат рәүеше. Вакыт рәүеше. Урын рәүеше. Күләм-дәрәжә рәүештәре. Сағыштырыу рәүештәре. Сәбәп-максат рәүештәре. Рәүештәрҙең сағыштырыу һәм артыҡлыҡ дәрәжәләре.

Телмәр үстөрөү

О.Багаевская “Кунактар (Тыуған көн)” (картина), В.Меос “Таузарза томан. Белорет районы” (картина), И.И.Шишкин «Карағай урманындағы иртә» (картина), Б.Домашников. «Май. Кайынлыҡ» (картина), А.Тюлькин “Өфө калаһындағы Шихандар”(картина).

7 КЛАСС

Тематик блоктар

Мин һәм минең донъям

Мәктәп – белем шишмәһе

Минең мәктәп. М.Карим «Укытыусыма»,

З.Биишева «Мәктәпкә тәү барған көн», Т.Дәүләтбирзина «Мизгелдәр»,

Мәктәп йылдары. К.Паустовский “Әсә теле”, Ә.Әсәдуллина “Хушлашыу”,

К.Ушинскийҙан “Көзгө көн”, Г.Пикунова “Музейҙар.”

Спорт. Спорт кәрәк-ярактары

Мин спорт яратам. «Безҙең ғаилә - ырышта» («Мәктәп календарынан»),

И.Мифтахова “Һаулығығыҙҙы һаҡлағыҙ”, “Спорт түңәрәктәре” («Мәктәп календары»нан).

Спорт. Н. Изелбай «Безҙең катокта». Ф.Мәксүтов «Осоусы», Р. Әйүпов «Милли уйындар», «Башкортостан калаларында спорт» («Мәктәп календары»нан).

Мин һәм безҙең ғаилә

Мин һәм минең ғаиләм. К. Шафикова Әсәй күзҙәре”, “Әсә һүзе” (“Башкорт халыҡ ижады”нан), “Кошка әйләнгән әбей» (Башкорт халыҡ әкиәте), Н. Сәлимов “Окшаштар”, К.Даян “Атай кәңәше”, С. Әлибаев “Матур көн”, “Етегән йондоз” (легенда), З.Воскресенская “Әсә!”, Ф. Рәхимғолова “Безҙең әсәй”, Ш.Биккол ”Атай менән өләсәй”, Й.Солтанов “Кәнәфер сәскәһе”.

Борон борон заманда...

Башкорт халыҡ ижады. «Кан кәрзәш» (Башкорт халыҡ әкиәте), А.Таһирова «Зәңгәр таузар илендә», Г.Цепулин “кыйыулыҡ, батырлыҡ...”, Ф. Туғызбаева. «Тайыштабан ниңә өйөнән сыҡмай?».

Берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ

Берҙәмлек, дуҫлыҡ, тыныслыҡ. Ш.Биккол “Тыныслыҡ кәрәк”, В. Баймырзина “Дуҫлыҡ”, К.Кинйәбулатова “Дуҫтарым күп”, Г. Юнысова “Умырзая”.

Минең дуҫтарым. Р. Мөхәмәтов “Тауышһыҙ Талип”, С. Әлибаев “Дуҫтарым”, С.Әлибаев “Кайын һыуы”, М. Ғафури “Болон”, Н.Мусин “Урман – байлыҡ”, А. Гессен буйынса “Пушкин һәм китаптар».

Башкортостан – минең тыуған яғым

Башкортостан буйлап сәйәхәт

Башкортостан –тыуған яғым. М.Кәрим “Башкортостан”, Башкорт халыҡ йыры “Урал”, Р.Ғарипов «Урал йөрөгө», Х. Назар «Урала имәне», Б.Рафиков “Безҙең Ватан”

Башкортостандың күренекле урындары. «Арҡайым» («Йәншишмә» газетаһынан), Й.Солтанов «Уралым».

Тыуған яктың тәбиғәте

Көз-хезмәт һәм байлык мизгеле

Алтын көз. Д.Булгакова «Илһам донъяһы», «Алтын башактар» (башкорт халык әкиәте), «Көз уртаһы» (из «Мәктәп календарынан»), М. Белахова «Икмәк»,

Д.Булгакова «Илһам донъяһы». *Көзгә эштәр*

Т.Йосопов «Икмәк есе», А.Игебаев «Тыуған ерем», Н.Мусин «Тәбиғәтте һаклағыз!», «Бал корто» («Башкортостан» гәзитенән), Ғ. Муртазин «Кем дөрөс?».

Йәмле йәй

З. Котлогилдина «Йәй», Б. Баимов «Ямғыр яуа», Н. Кутдусов «Кырмыскалар», С.А. Лавочкин «Самое важное», Б. Бикбай «Лагерь иртәһе».

Укыусыларҙың белемдәрен тикшерерү һәм үтелгәндәрҙе кабатлау

Үтелгән материалдарҙы кабатлау, контроль эш яҙырыу, алынған белемдәрен коррекциялау буйынса эштәр башкарыу.

Грамматик материал

Морфология

Ярзамсы һүз төркөмдәре. Ярзамсы һүз төркөмдәренә дөйөм характеристика. Үзаллы һүз төркөмдәренән ярзамсы һүз төркөмдәренән айырмалығы. Ярзамсы һүз төркөмдәренән дөрөс язылышы. Ярзамсы һүз төркөмдәренән функциялары. Ярзамсы һүз төркөмдәренән дөрөс язылышы.

Бәйләүес. Бәйләүестәрҙең грамматик функциялары. Теркәүестәрҙең бүленеше. Бәйләүестәрҙең дөрөс язылышы

Теркәүес. Теркәүес тураһында төшөнсә. Һөйләмдән тиң киҫәктәре һәм кушма һөйләмдән өлөштәре араһында бәйләнеү сараһы буларак теркәүес. Теркәүестәрҙе һөйләмдәрҙе һәм текст өлөштәрән бер-береһенә бәйләү сараһы буларак кулланыу. Теркәүестәрҙең дөрөс язылышы.

Киҫәксә. Киҫәксәләрҙең бүленеше. Киҫәксәләрҙең дөрөс язылышы.

Киҫәксәләр менән һөйләмдәрҙә интонация үзенсәлектәре. Киҫәксәләрҙең дөрөс язылышы.

Мөнәсәбәт һүзҙәр. Мөнәсәбәт һүзҙәрҙең телмәрҙә кулланыу роле

Ымлыктар. Ымлыктар тураһында төшөнсә. Уларҙың һөйләмдәге роле. Ымлыктарҙың дөрөс язылышы. Ымлыктарҙы интонацион һәм пунктуацион билдәләү.

Окшатыу һүзҙәр. Окшатыу һүзҙәрән, экспрессияны сағылдырыу сараһы буларак, һөйләү телмәрәндә, матур әҙәбиәт телендә кулланыу. Окшатыу һүзҙәрән интонацион һәм пунктуацион айырыу.

Телмәр үстөрөү

Т.Яблонская «Иртә» (картина), В.Меос «Ярзамсы» (картина), Ф. Исмәғилев «Йылға буйында» (картина), Ә.Арысланов «Л.Н.Толстой Башкортостанда» (картина).

8 КЛАСС

Тематик блоктар

Мин һәм минең донъям

Хезмәте барҙың – хөрмәте бар

Хезмәте барҙың – хөрмәте бар. К.Кинйәбулатова «Ватаным тауыштары», З.Биишева «Йәшәү – бәхет», Л. Подкорытова, «Иғтибарлы бул!» Ю.Яковлев «Хезмәт»

Хезмәт – йәшәү нигеҙе. М.Ғафури «Гөлдәр баксаһында», А.Чанышева «Именлектәр теләйем!», Джон Маркс Темплтон «Тормошка ашмаһтай эш юк», М.Шаган «Сит телде өйрәнәүселәргә кәңәштәр», Т. Мөхәмәтҡолов «Кыйыулыҡ».

Без йондоҙҙар булып кайтырбыз

Сәскәле ай. С.Әлибаев “Сәскәле ай”, “Һалдат тора киләсәкте тотоп” (“Йәншишмә” гәзитенән), С.Ғәбизуллин “Котлайым мин”, М. Харис “Хат.

Без йондозлар булып кайтырбыз. “Салауат Юлаев” (“Башкорт поэзияһы антологияһы”нан), “Палдискиҙә музей” (“Аманат” журналынан), “Салауат Юлаевка һәйкәл” (“Башкорт энциклопедияһы”нан)

Башкортостан – минең тыуған яғым

Өфө – Башкортостандың баш калаһы

Өфө – Башкортостандың баш калаһы. И.Гвоздикова “Калаларҙың үз биографияһы була”, Н.Нәжми “Тыуған калама йыр”, М. Буракаева, И. Буракаев, М. Юлмөхәмәтов “Боронғо Өфө” (“Тормош һабактары” дәрәсләгенән)

Өфө, мин һине яратам! Т.Ғарипов «Өфө» калаһы атамаһының килеп сығышы», К.Даян «Кызыл кала», «Өфө урамдары» («Аманат» журналынан), Ә. Шаммасов «Сәләмләү». *Башкортостан – минең тыуған ерем.* Т.Нечаяева “Скульпторҙың бөйөк эше”, “Карға буткаһы” (“Йәншишмә” гәзитенән), Н.Сладков “Сел менән тепрә”, Ә.Таһирова “Ерҙе һаклайыҡ”, Ф. Иҫәнғолов “Йәй көнө”,

Ай Уралым, Уралым...

Минең тыуған яғым. А.Игебаев “Башкортостан – илгенәм”, Э.Фенинанан “Минең тыуған яғым”, Н.Нәжми “башкортостан”, Ә.Таһирова “Ерҙе һаклағыҙ!”, В.Исхаков “Талпан”, М.Карим “Ватан тураһында уйланыу” Р.Ниғмәтуллин “Башкортостан”, Р.Йәнбәков “Мәңге балкы, Башкортостан”.

Тыуған яқтың тәбиғәте

Алтын көз етте

Алтын көз. М.Сиражи “Йәндәрҙе балкытыусы”, “Көз айҙары” (“Башкортостан календары”нан), М.Котлоғәләмов “Тәбиғәт комарткылары”, “Торналар осоп киттеләр” (“Киске Өфө” гәзитенән) С. Муллабаев «Көзгә урман». *Көзгө урман.* С. Муллабаев «Көзгө тәбиғәт» “Тәбиғәт косағында” (“Ағизел” журналынан), Р.Шаммасов “Тыуған яғым”, К. Бальмонт “Көз”. (Д.Юлтый тәржемәһе),

Ап-ак кыш етте

Кыш айҙары. С.Хажиев “Ноябрь”, Ә.Вәхитова “Карҙар яуа”, Д.Лихачев «Тормош», Н.Нәжми “Кыш”, Б.Магадиев “Өс һыҙат”, Б.Головин “Аралашыу”. Кышкы урман.

С.Әлибаев “Кышкы урман”, В.Сухомлинскиҙән “Буран”, Е.Кучеров “Бураны ла, тамсыһы ла булыр”, “кышлаусы коштар” (7-се кластың “Биология” дәрәсләгенән). Ябай һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә менән хәбәр

Йәмле яз, һағындыҡ һине!

Яз етте. Г.Якупова “Өмөтлө яз, һағындыҡ һине!”, И.Насыри “Яз килә”, З.Валитов “Март башы”, Е.Кучеров “Язғы һыуҙар”. *Еңеү көнө.* К. Кинйәбулатова «Йырлай-илай еңеү яуланыҡ», «Тәүге космановт» («Башкортостан» газетынан), Р. Ниғмәти «Ватан», В. Сухомлинскиҙән “Геройҙар кәбере”.

Укыусыларҙың белемдәрән тикширеү һәм үтелгәндәрҙе кабатлау

Үтелгән материалдарҙы кабатлау, контроль эш яҙырыу, алынған белемдәрән коррекциялау буйынса эштәр башкарыу.

Грамматик материал

Синтаксис. Һүзбәйләнеш һәм һөйләм

Һүзбәйләнеш. Һүзбәйләнеш төрҙәре. Тезмә бәйләнеш. Пунктуация. Тыныш билдәләрен функцияһы. Эйәртеүле бәйләнеш төрҙәре. Тезмә һәм эйәртеүле бәйләнеш.

Һөйләм. Һөйләм. Әйтеүе максаты буйынса һөйләм төрҙәре. Һөйләм төрҙәре. Ябай һәм кушма һөйләмдәр. Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Ябай һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре.

Эйә менән хәбәр.

Пунктуация. Эйә менән хәбәр араһында һызык.

Телмәр үстөрөү

А.А. Кузнецов “Салауаттан һорау алыу” (картина). Р. Нурмөхәмәтов «Агизел. Төш мәле» (картина). В.Меос “Шығайзағы кайындар” (картина). В.Э.Меос “Ауылда кыш” (картина)

9 КЛАСС

Мин һәм минең донъям

Һаумы,мәктәп!

Мәктәп йылдары. А.Игебаев “Тоғро дуһым, йор юлдашым!”, М.Горький “Китапты яратығыз”, М.Кәрим “Мәктәпкә барыу...” (“Озон-озак” повесынан өзөк), А.Ферсмандан “Ваҡыттан кәзерлерәк нәмә юк”, Ғ.Хөсәйенов “Бәхет нимә?”, “Күбәләктәр оса” (“Аманат” журналынан), М.Аҡмулла “Көз.” *Алтын көз етте.* Ғ.Хөсәйенов “Бәхет нимә?”, К.Ушинскиҙән “Көзгө көн”, Э. Ишберзин “Аҡкош”, “Асылташтар иле”, Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар

Халыҡ ижады – халыҡ хазинаһы

Минең шәжәрәм. Ә. Сөләймәнов «Халыҡ ижады», „Торнаның күз йәше“ („Киске Өфө“ гәзитенән), Ш.Шәкүрова, Ә.Сөләймәнов „Урал батыр“ эпосы, С. Галин «Шәжәрә», А.Шамаев “Башҡорткымызы”, Р.Янгужин “Шәжәрә”. *Башҡорт халыҡ ижады.*

Д. Магадеев «Ырыу бүләге», «Йәмле Ағизел буйзары» (халыҡ йыры), С.Ағиш «Кунак ашы», М.Юхма «Аҡкоштар юлы», Л.Арысланова “Өс әхирәт”.

Менгән атым-уң канатым

Менгән атым-уң канатым .Н.Изелбай “Ел, ерәнем”, “Башҡорт аты” (“Һаҡмар” гәзитенән), А.Куприндан “Аттар”, Н.Изелбай “Ел, ерәнем”, В.Архангельский “Йылғалар...”, А.Куприн “Аттар”, Ә.Әминев “Турат”, С. Ағиштан “Турыҡай”, Х.Юлдашев “Кара юрға”.

Башҡортостан – минең тыуған яғым

Башҡортостан мәҙәниәте

*Башҡортостан театрҙары.*Ф. Фаткуллин «Өфө театрҙары», Г. Галина опера «Салауат Юлаев», «Музейҙар» («Мәктәп календарынан»), А. Абушахманов «А. Мөбәрәков», по Н. Гродзенский «Музыканы нисек тыңларға өйрәнергә», Ф. Латипова «Балкы, «Нур!», И. Кинйәбулатов «Фәйзи Ғәскәров», Г. Галина «Әмин Зәбаиров», «Х.Кудашев» («Башҡортостан» гәзетаһынан).

Тыуған яқтың тәбиғәте

Башҡортостан тәбиғәте

*Тыуған яҡ тәбиғәте.*Ғ.Хөсәйенов «Тыуған төйәк» Р.Бикбаев «Уралыма», Н. Мусин «Тормош йәме», Т.Ғәниева «Оло ялан» (рус һәм башҡорт телендә), Р.Ғарипов “Кеше”.

Тыуған ер. Р. Әһәмова «Тыуған илкәйем-ғәзиз еркәйем», Д. Буляков «Тыуған яҡ », Ф. Мөхәмәтйәнов «Кеше –ил күрке», «Еребезҙең йәшел бүләге » (из журналы «Аманат», М. Багаев «Башҡортостан», М.Багаев “Башҡортостан!, Р.Шәкүр “Тыуған йорт”

Без кышты ла яратабыз

Ап-аҡ кыш. Р.Ғарипов “Тәүге кар”, Н.Исламғолова “Кышкы бизәктәр”, Ш.Бабич “Кем өсөн?”, “Кышкы юл”

Кышкы урман. Н. Мусин «Уралда һалкын кыш», “Кышкы көндә” («Аманат»

журналынан), В.Костров “Һаумы”, Р.Әхмәдиев “Һалдаттар”, “Һыуык тейеү” (“Мәктәп календары”нан), Р.Шәкүр “Яңы йыл”, С. Әлибаев “Кышкы урман”.

Яз килә

Яз бүләге. А.Игебаев “Яз бүләге”, Л.Фархшатова “Тал бөрөһө”, Ғ.Дәүләтов “Язғы донъя”, Б.Ишемғол “Яз.” *Язғы табигәт.* Р. Ишморатова «Март», Г.Юнысова “Әсәйзәр бит яззар кеүек”, Ғ.Рамазанов “Әсә йыры”, “Апрель” (“Мәктәп календары”нан), А.Игебаев “Ағастарзы япрак бизәй”, З.Котлогилдина “Билдәһез һалдат кәбере”, А.Мағазов “Ихтыярзы тәрбиәләргә кәрәк”, “Ак кайын” (“Йәншишмә” гәзитенән

Йәйге матурлык

Йәй етте. Р. Ғарипов «Бала булып булмай, тик бала сак...», Т. Йосопов «Кыңғырау тауышы», Г.Хөсәйенов « Ғәзиздәрзән-ғәзиз тупрак». *Йәйзе яратам.* Ғ.Фәйзи «Йәйзе яратам», “Йәй” (“Мәктәп календары”нан), Ф.Фаткуллина “Кояш”, Д.Мырзакаева “Йәйзең хушлашыу айы”, А.Баһуманов “Йәй уртаһы”, Т.Васильев “Һабантуй”, Ғ.Хөсәйенов “Ер-безең байлығыбыз”, А.Баһуманов “Йәй уртаһы”.

Грамматик материал

Синтаксис.

Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре һәм уларзың төрҙәре.

Аныкклаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныкклаусылар

Өстәлмәлек. Аныкклаусының бер төрө.

Тултырыусы. Һөйләмдең эйәрсән киҫәге.

Хәлдәр. Хәл төрҙәре (рәүеш, күләм-дәрәжә, вакыт, урын, шарт, сәбәп, максат, кире хәлдәр)

Ябай һөйләм. Ябай һөйләм төрҙәре. Ике составлы һәм бер составлы һөйләмдәр. Бер составлы һәм ике составлы һөйләмдәр. Бер составлы һөйләмдәр. Уларзың грамматик билдәләре.

Бер составлы һөйләм төрҙәре. Бер составлы һөйләмдәрҙең ике составлы һөйләмдәрҙән грамматик айырмалыктары. Бер составлы һөйләм төрҙәре: билдәле эйәле һөйләм, билдәһез эйәле һөйләм, эйәһез һөйләм, атама һөйләм

Тулы һәм кәм һөйләмдәр.

Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.

Тиң киҫәкле һөйләмдәр эргәһендә дөйөмлөштөрөүсә һүҙҙәр.

Кушма һөйләм. Кушма һөйләмдең мәғәнәүи, структур, интонацион берҙәмлеге.

Пунктуация. Кушма һөйләмдәр араһында тыныш билдәләре. Тиң киҫәкле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре.

Телмәр үстөрөү

В.Меос “Коштар китә” (картина), Р.Нурмөхәмәтов “Чехов Башкортостанда”, Ф.Кашеев “Башкорт кымызы”, У.Мөхәмәтшин “Ғайлә. Һабантуй”.

УКЫУ ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӨШТЕРЕҮЗЕҢ ПЛАНЛАШТЫРҒАН ҺӨЗӨМТӨЛӨРӨ

ШӘХСИ ҺӨЗӨМТӨЛӨР

«Башкортостан Республикаһының Дәүләт (башкорт) теле»нән төп дөйөм белем биреү өсөн өлгө программаның шәхси һөзөмтәләре укыусыларзың позитив йүнәлеш киммәттәр системаһына нигеҙләнеүгә әҙер булыуын күрһәтергә тейеш һәм уның нигеҙендә эшмәкәрлек тәҗрибәһен киңәйтеү һәм тәрбиәүи эшмәкәрлектәң төп йүнәлеш процесын тормошка ашырыу, шул иҫәптән түбәндәге бүлектәрҙә:

гражданлык тәрбиәлә:

гражданлык бурыстарын үтэргә эзер булуы һәм уның хокуктарын тормошка ашырыу, хокуктарын, иркен һәм башка кешеләрҙең хокуки кызыкһынуларын хөрмәт итеү;

ғаилә, белем биреү ойошма, урындағы берҙәмлек, тыуған як, ил тормошонда актив катнашыу, шул иҫәптән башкорт телендә язылған әҙби әсәрҙәрҙә сағылдырылған ситуациялар менән сағыштырмаса;

кеше тормошонда төрлө социаль институттарҙың ролен аңлау; төп хокуктар, ирекле һәм граждандың бурыстар, социаль нормалар һәм полимәҙәни һәм күп конфессиональ йәмғиәттәге ҡағизалар тураһында күҙәлтеу, шул иҫәптән башкорт телендә язылған әҙби әсәрҙәр миҫалы нигеҙендә формалашылғандарына;

төрлө берҙәм эшмәкәрлеккә эзер булуу, бер-береңдә аңлау һәм бер-береңә ярҙам итеүгә ынтылыу;

мәктәп үзидаралыкта актив катнашыу; гуманитар эшмәкәрлектә (ярҙамға мохтаж кешеләргә ярҙам итеү; волонтерлык) катнашыуға эзер булуу.

патриотик тәрбиәлә:

полимәҙәни һәм күп конфессиональ йәмғиәттә Рәсәй гражданлык берҙәмлектә белеү, Башкортостан Республикаһының дәүләт теле буларак башкорт телендә ролен аңлау;

башкорт телен үзләштереүгә, Рәсәй Федерацияһының тарих һәм мәҙәниәтенә, үз яғыңдың мәҙәниәтенә, Рәсәйҙә йәшәүсә халыктарға ҡарата ихтирам һәм кызыкһыну күрһәтеү;

башкорт теленә, үз республиканың уңыштарына, Ватан – Рәсәй, фәнгә, мәҙәниәتكә, яу батырлыҡтарына һәм халықтың хеҙмәт уңыштарына ҡарата мөһим мөнәсәбәт;

Рәсәй символдарына, дәүләт байрамдарына, тәбиғәт һәм тарихи мираска һәм һәйкәлдәргә, тыуған якта йәшәгән төрлө халықтың традицияларына ихтирам;

рухи-ахлаки тәрбиәлә;

ахлаки киммәттәргә һәм рухи һайлау ситуацияларындағы нормаларға ориентирлашыу;

үз тәртибендә, шул иҫәптән телмәр һәм эш-ҡылыҡтарыңды, шул иҫәптән рухи һәм хокуки нормалар позицияһынан башка кешеләрҙең ҡылыҡтарын һәм тәртибен баһалауға эзер булуу;

социаль ҡаршылыҡлы ҡылыҡтарҙы ҡабул итмәү; шәхси һәм йәмғиәт киңлектәр шарттарында шәхестең ирекле һәм яуаплылығы;

эстетик тәрбиәлә:

сәнғәттең төрлө төрҙәрен, традициялар һәм үҙеңдә һәм башка халыктарҙың ижадын ҡабул итеү;

сәнғәткә эмоциональ тәҫир итеүгә аңлау; аралашыу һәм үҙеңдә күрһәтеү сараһы буларак әҙби мәҙәнилектә мөһимлеген аңлау; аралашыу һәм үҙеңдә күрһәтеү сараһы буларак башкорт телендә мөһимлеген аңлау;

физик тәрбиә, һаулыҡ мәҙәниәтен формалаштырыу һәм эмоциональ икенлектә:

үз тормош һәм уҡыу тәҫрибәһенә таянып, йәшәү киммәттәрен аңлау; үҙеңдә һаулығыңа һәм сәләмәт тормош алып барыуға (сәләмәт азыҡ, гигиеник ҡағизаларҙа һаҡлау, эш һәм ял режимын тигеҙләү, физик активлыҡ) күрһәтмә һәм яуаплы мөнәсәбәт; һаулыҡ ҡылыҡтарҙың (спиртлы эсемлектәр, наркотиктар ҡулланыу, тартыу) физик һәм психик һаулыҡка зыян килтереүсә башка формаларҙың һөҙөмтәләрен аңлау; хәүефһеҙлек ҡағизаларын, шулай уҡ мәктәптә тел буйынса белем биреү процесында интернет-мөһиттә хәүефһеҙлек ҡағизалары күнекмәләрен һаҡлау;

стресс ситуацияларға һәм социаль, үзгәреш мәғлүмәти һәм тәбиғәт шарттарына, шул иҫәптән үз тәҫрибәңдә аңлап һәм артабанғы максатыңды тормошка ашырыуға ярҙамлашыу һәләтлеге;

тәнкитләмәй үзәнде һәм башкаларҙы кабул итеү;

үзәндең эмоциональ хәл торошондо һәм башкаларҙың эмоциональ хәл торошон тоя белеү, шул иҫәптән башкорт телендә язылған әҙәби әсәрҙәр миҫалына нигеҙләнеп, үзәндең хәл торошондо сағылдырыу өсөн тап килгән тел сараларын кулланыу;

рефлексия күнекмәләренә формалаштыуы, хаталаныуға үз хокуғыңды һәм башка кешенәң шундай ук хокуғын таныу;

хезмәт тәрбиәһендә:

технологик һәм социаль йүнәлешләр ғәмәли мәсьәләләргә хәл итеүгә (ғаилә, мәктәп, кала, өлкә сиктәрәндә) актив катнашыуға күрһәтмә, уңдай йүнәлешләр эшмәкәрлек төрөн планлаштырыу, инициировать итеү һәләтлегә һәм үзаллы эшләү;

төрлө төрҙәгә эш һәм һөнәргә практик өйрәнәүгә кызыкһыныу, шул иҫәптән өйрәнелгән предмет белемен кулланыу нигеҙендә һәм филолог, журналист, языусыларҙың эшмәкәрлегә менән танышыу;

хезмәткә һәм хезмәт эшмәкәрлегә һөҙөмтәләренә ихтирам; шәхси һәм йәмғиәт кызыкһыныуын һәм ихтияждарын иҫәпкә алып, белем биреүгә троекторияһын төзөү һәм тормош пландарын аңлы рәүештә һайлау; киләсәккә үз пландарыңды һөйләй белеү;

экологик тәрбиәлә:

тирә-як мөхит өлкәһендәгә мәсьәләләргә хәл иткәндә тәбиғи һәм социаль ғилем өлкәһендәгә белемдә кулланыуға йүнәлеш, кылыктарыңды планлаштырыу һәм тирә-як мөхиткә зыян итеүсә һөҙөмтәләргәң булыу ихтималлығын баһалау;

экологик проблемаға карата үз карашыңды төүәл һәм эзмә-эзлекләр сағылдыра белеү;

экологик мәзәниәт кимәлен күтәрәү, глобал характерзағы экологик проблеманы һәм уны хәл итеү юлдарын таныу;

тирә-як мөхиткә зыян килтерәүсә кылыктарҙы кабул итмәү, шул иҫәптән экологик проблеманы күтәргән әҙәби әсәрҙәр менән танышыуға формалашкандарын;

тәбиғәткә зыян итеүсә эшмәкәрлектә кабул итмәү;

тәбиғәт, технологик һәм социаль мөхит менән бәйләнеш шарттарында гражданин һәм кулланыусы буларак үзәндең ролендә таныу;

экологик йүнәлешләр практик эшмәкәрлектә катнашыуға әҙерлек;

ғилми белем алыу киммәттәрәндә:

кешә үсешенәң, тел үсешенәң төп кануниәттәргә, кешә, тәбиғәт һәм йәмғиәт, тәбиғәт һәм социаль мөхит менән кешенәң үз-ара бәйләнештә тураһында ғилми күҙалауҙың заманса системаһы эшмәкәрлегенә йүнәлеш;

тел һәм укуы мәзәниәтә, донъяны танып белеү сараһы буларак укуы күнекмәләрен үзләштерәү;

мәктәптә тел буйынса белем биреү үзәнсәлектәрен иҫәпкә алып, тикшеренәү эшмәкәрлегенәң төп күнекмәләрен үзләштерәү; тәҗрибә, күҙәтеү;

кылыктарҙы кабул итеүгә күрһәтмә һәм шәхсән, коллектив именлегенә өлгәшәү юлдарын камиллаштырыуға ынтылыу;

Социаль һәм тәбиғәт мөхитендәгә үзгәреш шарттарында укуыларыңҙың яраклашыуын тәмин итеүсә шәхсән һөҙөмтәләргә:

укуыларыңҙың төркөмдә һәм профессиональ эшмәкәрлек буйынса формалашкан социаль тормош берлегә формаларын, шулай ук башка мәзәни мөхиттәгә кешеләр, ғаилә, төркөм менән социаль бәйләнештә булған социаль тәҗрибәне, төп социаль ролдә, норма һәм йәмғиәт тәртип кағиҙәләрен үзләштерәү;

укуыларыңҙың билдәһезлек шарттарында үз-ара килешеп эш итеү, тәҗрибә алыуға һәм башкаларыңҙың белемдәрен үзләштерәүгә әҙер булыу һәләтлелегә;

билдәһезлек шарттарында эшләү һәләтә, практик эшмәкәрлек аша үзәндең компетентлык кимәлен күтәрәү, шул иҫәптән башка кешеләргән укуыға өйрәнәү, берҙәм эшмәкәрлектә башкаларыңҙың тәҗрибәһенән сығып, яңы белем, күнекмә һәм компетенция алыу һәләтлелегә;

образдарзы асыу һәм бәйләү күнекмәһе, яңы белемде формалаштырыу һәләте, объект һәм күренеш тураһында идея, аңлатма, гипотезаны формалаштырыу һәләте, шул иҫәптән элек билдәле булмағандарын, үз белем һәм компетенцияның етешмәүен аңлау, үз үсешендә планлаштырыу;

ныклы үсеш концепцияһы өлкәһендә төп аңлатма, термин һәм күз алдына килтереүҙәргә таянып эш итә белеү, тәбиғәт, йәмғиәт һәм иктисадтың бер-береһенә бәйләнешен анализлау һәм асыу, тирә-яҡ мөхиткә йогонтоһон иҫәпкә алып, үз эшендә баһалау, максатка өлгәшеү һәм каршылыктарзы, мөмкин булған глобаль эзәтәһен еңеп сығыу;

стресс ситуацияларзы аңлау һәләте, тормош, телмәр һәм укуы тәҗрибәһенә таянып, булған үзгәрештәрҙе һәм һөҙөмтәһе баһалау; контрмер талап иткән саҡырыу буларак, стресс ситуацияһы кабул итеү; стресс ситуацияһын баһалау, кабул ителәсәк карар һәм эшмәкәрлеккә төҙәтмәләр индереү; азартҡылыҡ һәм һөҙөмтәһе формалаштырыу һәм баһалау, тәҗрибәһе булдырыу, килеп тыуған ситуацияның ыңғай яктарын таба белеү; уңыш гарантияһы булмаған осраҡта эш итергә әҙер булыу.

МЕТАПРЕДМЕТ ҺӨЗӨМТӨЛӨР

универсаль укуы **танып-белеү хәрәкәттәрен** үزلәштереү

Төп логик хәрәкәт:

тел берәмектәрен, тел күренештәрен һәм процестарзың мөһим билдәләрен характерлау һәм асыу;

тел берәмеге (күренеш) классификацияһының төп билдәһен, дөйөмләштереү һәм сағыштырыу өсөн нигеҙҙе, үткәреләсәк анализдың критерияларын билдәләү; тел берәмектәренәң әһәмиәтле билдәләрен классификациялау;

куйылған кәрәкле укуы мәсьәләһен хәл итеү өсөн мәғлүмәттең етмәүен асыклау;

тел процестарын өйрәнеүҙә сәбәп-тикшеренеү бәйләнештәрҙе асыклау; дедуктив һәм индуктив аналогия буйынса һөҙөмтә кулланып һығымта эшләү, бер-береһенә бәйләнеш буйынса гипотеза формалаштырыу;

төрлө төрҙәгә текстар, төрлө тел берәмектәре менән эшләү барышында, хәл итеү варианттарын сағыштырып һәм үзаллы билдәләгән критерийларзы иҫәпкә алып, кулайлы вариантты һайлап, укуы мәсьәләһенәң сиселешен үзаллы һайлау.

Төп тикшеренеү эшмәкәрлеге:

тел белемдә һораузы белем алыузың тикшеренеү инструменты буларак кулланыу;

ысынбарлыҡ һәм теләгән хәл торош ситуацияһы араһында тап килмәгәнлектә теркәүсә һораузы формалаштырыу, эзләнә торған һәм ысынбарлыҡты үзаллы билдәләү;

үз фекере йөрөтөүендә һәм башкаларзың фекеренәң дөрөслөгө тураһында гипотеза формалаштырыу, үз гипотезаңды һәм фекерендә аргументлау;

эшмәкәрлектәң алгоритмын төҙөү һәм уны укуы мәсьәләһен сисеүҙә кулланыу;

тел берәмектәренәң, процестарзың, сәбәп-тикшеренеү бәйләнештәрҙең һәм объектларзың бер-береһенән бойондоролло булыу үзенсәлектәрен билдәләү буйынса үзаллы төзөлгән план буйынса зур булмаған тикшеренеү үткәреү;

лингвистик тикшеренеү (эксперимент) барышында алынған мәғлүмәттең ысынбарлыҡка тап килеүен һәм кулланылышлы булыуын тикшереү;

алып барылған күзәтеү, тикшеренеү һөҙөмтәләре буйынса дөйөмләштереү һәм һығымтаны үзаллы формалаштырыу; алынған дөйөмләштереү һәм һығымтаның ысынбарлыҡка тап килеүен баһалау инструменттары менән кулланыу;

окшаш һәм кулайлы ситуацияларҙа мөмкин булған артабанғы үсеш процессын, вакиғалар һәм уларзың һөҙөмтәләрен прогнозлау, шулай ук яңы шарттар һәм контекстарҙа уларзың үсеше тураһында фараз итеү.

Мәғлүмәт менән эшләү:

тәкдим ителгән укуы мәсьәләһен һәм бирелгән критерийларзы иҫәпкә алып,

мәғлүмәтте эзләүзә һәм һайлауза төрлө метод, инструменттарзы кулланыу;
текст, таблица һәм схемала бирелгән мәғлүмәтте һайлау, анализлау, интерпретациялау, дөйөмләштереү һәм системалаштырыу;

текстағы мәғлүмәттең дөрөслөгө һәм кулланылышы күзлегенән баһалау өсөн төрлө төрзәге аралашыу һәм укыузы кулланыу һәм укыу мәсьәләһен хәл итеү максатынан кәрәкле мәғлүмәтте үзләштереү;

куйылған максаттарзы иҫәпкә алып, мәғлүмәтте алыу, дөйөмләштереү һәм системалаштырыу өсөн мәғәнәле укыузы кулланыу;

төрлө мәғлүмәти сығанактарза тап килгән аргументтарзы (раҫлаусы йә кире кағыусы бер үк идеяны, версияны) табыу;

мәғлүмәтте (текст, презентация, таблица, схема) тәкдим итеүең кулайлы формаһын үзаллы һайлау һәм хәл ителәсәк мәсьәләһе ауыр булмаған диаграмма, графика һәм, коммуникатив күрһәтмә бәйләнешендә уның комбинацияларын иллюстрациялау;

укытыусы тарафынан тәкдим ителгән йә үзаллы анык итеп әйтелгән критериялар буйынса мәғлүмәттең ышаныслылығын баһалау;

мәғлүмәтте эффектлы иҫтә калдырыу һәм системалаштырыу.

Универсаль укыу **коммуникатив хәрәкәттәрен** үзләштереү

Аралашыу:

фәкерзе кабул итеү һәм анык итеп әйтеү, аралашыуың шарт һәм максатына ярашлы эмоцияңды белдереү; диалог һәм дискуссияларза, телдән монологик телмәрзә һәм язма текстарза үзендә (үзендең карашыңды) белдереү;

вербаль булмаған аралашыу сараларын таныу, социаль тамғаларың мәғәнәһен аңлау;

конфликт ситуацияларзың тәүшарттарын беләү һәм таныу һәм конфликты йомшартыу, һөйләшеү алып барыу;

башкаларзың ниәттәрен аңлау, әңгәмәләшеүеңә ихтирам күрһәтеү һәм корректлы формала үзендең килешмәүеңдә анык итеп әйтеү;

диалог/дискуссия барышында мәсьәләләрзе хәл итеү максатынан һәм аралашыуың ыңғай хәл итеүең кеүәтләп, тема буйынса һорау биреү һәм үз идеяларыңды әйтеү;

диалогта катнашыусыларзың фәкерен фәкерең менән сағыштырыу, позицияларың айырмалы һәм окшаш яктарын табыу;

үткәрелгән тел анализы, эшләнелгән лингвистик эксперимент, эзләнеү, проект һөзөмтәләрен халык алдында тәкдим итеү;

презентацияның максатын һәм аудиторияның үзенсәлеген иҫәпкә алып, сығыш форматын үзаллы һайлау һәм күргәзмә материалды кулланып, уға ярашлы телдән һәм язма текст төзөү.

Берзәм эшмәкәрлек:

тәғәйен проблеманы хәл итеүзә командала һәм шәхсән эштең өстөнлөгөн аңлау һәм кулланыу, куйылған мәсьәләләрзе хәл итеүзә төркөм менән эшләү формаһын кулланыуың кәрәклеген нигезләү;

берзәм эшмәкәрлектәң максатын кабул итеү, уға өлгәшеү өсөн коллектив менән планлаштырыу һәм хәрәкәттә башкарыу: ролдәрзе бүлеп биреү, килешеү, процесты һәм бергә эшләүең һөзөмтәһен тикшереү; бер-нисә кешенең фәкерен дөйөмләштерә беләү, етәкселек итергә әзерлектә күрһәтеү, кушкан эште башкарыу, бойһоноу;

берзәм эшмәкәрлектә ойштороузы планлаштырыу, үзендең ролеңдә (берзәм эшмәкәрлектә катнашыусыларзың барыһының да өстөнлөктәрен һәм мөмкинлектәрен иҫәпкә алып) билдәләү, команда ағзалары араһында мәсьәләләрзе бүлеп биреү, төркөм формаһындағы эштә (фәкер алышыу, “мейе штурмы” һәм башкалар) катнашыу;

үзеңә бүленгән эште башкарыу, үз эшендең йүнәлеше буйынса сифатлы һөзөмтәгә өлгәшеү һәм командалағы башка ағзаларың эштәре менән үз эшендә тиңләү;

дөйөм һуңғы һөзөмтәгә һалған өлөшөңдөң сифатын эшмәкәрлектә катнашыусыларзың үзаллы анык итеп билдәләгән критерийзар буйынса баһалау; баштағы

мәсьәләнең һөҙөмтәләре һәм һуңғы һөҙөмтәгә өлгәшеү өсөн командалағы һәр ағзаның өлөшөн сағыштырыу һәм төркөм алдында отчет тәкдим итергә әзерлектә күрһәтеү.

Универсаль укыу **регулятив эшмәкәрлектә** үзләштерер

Үз ойоштороу:

укыу мәсьәләһе һәм тормош ситуацияларын хәл итеү өсөн проблемаларҙы асыу; хәл итеүгә кабул итеүгә төрлө йүнәлештәрҙе (шәхсэн, төркөмдә хәл итеүгә) ала белеү;

мәсьәләне сисеүгә (йә уның өлөшөн) үзаллы алгоритм төзөү, булған ресурстарҙы һәм үз мөмкинлектәрендә иҫәпкә алып, укыу мәсьәләһен сисеүгә ысулын һайлау, хәл итеүгә мөмкин булған варианттарын аргументлау;

үзаллы эшмәкәрлек планын төзөү, уны тормошҡа ашырыуға кәрәкле төҙөтмәләр индерер;

хәл итеүгә һайлап алыу һәм яуаплылыҡты үз өстөңә алыу.

Үз баһалау:

үз контролдең (шул иҫәптән телмәр), үз мотивация һәм рефлексияның төрлө ысулдарына эйә булыу;

укыу ситуацияһына адекват баһа бирер һәм уны үзгәртеү буйынса план тәкдим итер;

укыу мәсьәләһен хәл итеүгә буласаҡ ауырлыҡтарҙы күҙәлтеү һәм уны үзгәртелгән оракта хәл итеүгә көйләү;

эшмәкәрлек һөҙөмтәләренә өлгәшеүгә (өлгәшмәүгә) сәбәбен аңлатыу; коммуникатив уңышһыҙлыҡтарҙың сәбәбен аңлау һәм уны иҫкәртә белеү, үзләштерелгән телмәр тәҗрибәһенә баһа бирер, максат һәм аралашыу шарттарын иҫәпкә алып, үз телмәрендә корректировкалау; максат һәм аралашыу шарттары һөҙөмтәһенә тап килеүен баһалау.

Эмоциональ интеллект:

үз эмоцияң һәм башкаларҙың эмоцияһы менән идара итер һәләттен үстерер;

эмоцияның сәбәптәрен асыу һәм анализлау; телмәр ситуацияһын анализлауға башка кешенең дәлил һәм ниәттәрен аңлау; үз эмоцияларыңды сағылдырыуың ысулдарын көйләү.

Үҙеңдә һәм башкаларҙы кабул итер:

башка кешенең һәм үз фекереңә аңлы карау; үҙеңдә һәм башкаларҙың хаталаныуға хокуғын таныу;

үҙеңдә һәм башкаларҙы тәнкитләмәй кабул итер, асыҡлыҡ күрһәтер;

тирә-яктағы бөтә нәмәне контролдә тотоп булмауҙы аңлау.

ПРЕДМЕТ ҺӨЗӨМТӨЛӨРӨ:

5 КЛАСС

Укыу йылы аҙағына 5 класс укыусылары эйә булыу күнекмәләре:

- төрлө төрҙәгә диалог алып барыу;
- укылған тексттың төп йөкмәткеһен һөйләү (күләме — 10–12 фраза);
- башкарылған проект эшенең һөҙөмтәләрен кыскаса еткерер (күләме — 10–12 фраза);
- айырым таныш булмаған һүҙҙәргә үз эсенә алған ауыр булмаған текстарҙың төп йөкмәткеһен (укыу өсөн тексттың күләме — 150–250 һүз) аңлау һәм үз алдына укыу;
- байрам менән котлап, зур булмаған котлауҙар языу, үҙең тураһында төп мәғлүмәт еткереп, анкета һәм формулярҙар тултырыу, телмәр этикетын һаҡлап, шәхси характерҙа электрон хәбәр языу, (хәбәрҙәргә күләме — 60 һүзгә тиклем);
- бирелгән тема һәм укылған тексттың йөкмәткеһе буйынса һөйләй белеү (һөйләү);
- һүҙлек һүҙҙәргә белеү, уларҙы телмәргә куллана алыу (һүҙбәйләнештәр, һөйләмдәр, бәләкәй текстар төзөү);

- фонетик күнекмэләрзе үзләштереү: ишетелгәндәрзе айырыу, хатаһыз, ритмик-интонацион үзенсәлектәрен һаклап, тел материалында төзөлгән, укыу кағизәләрен һаклап, тейешле интонация менән, тексты аңлауыңды күрһәтеп, һүзәрзе дөрөс басым менән әйтеү, 90 һүзгә тиклем зур булмаған текстарзы кыскырып тасуири укыу; төп укыу кағизәләренә яраклы яңы һүзәрзе укыу;
- телдән һәм язма телмәрзең, диалог менән монологтың, айырмалыктарын характерлау, практик-йүнәлешле укыу мәсьәләһен һәм көндәлек тормошта телмәр эшмәкәрлегә төрзәре үзенсәлектәрен иҫәпкә алыу;
- аудированиеның төрлө төрзәрен үзләштереү, төрлө функциональ-мәғәнәүи төрзәге матур әзәбиәт текстарын укыу;
- төрлө төрзәге укыузы үзләштереү: карау, танышыу, өйрәнәү, эзләнәү;
- орфоэпик һәм акцентологик норма варианттарын айырыу: һүзәрзең орфоэпик әйтелешен варианттарын (өйрәнелгән кимәлдә) иҫәпкә алып кулланыу;
- типик телмәр хаталарын айырыу: һөйләү телмәрендә телмәр хаталарын табыу һәм төзәтәү; грамматик норма менән бәйлә грамматик хаталарзы таныу; телдән һәм языу телмәрендә грамматик хаталарзы табыу һәм төзәтәү;
- официаль һәм официаль булмаған мөрәжәғәт итеүзә этикет формаларын һаклау;
- аңлатмалы, орфоэпик һүзлектәр, синонимдар, антонимдар һүзлегә, грамматик һүзлектәр, белешмәләр кулланыу, шул иҫәптән мультимедийныйарзы кулланыу; пунктуациянан орфографик һүзлектәр һәм белешмәләр кулланыу;
- өндәрзе характерлау: өн менән хәрәф араһындағы айырмалыктарзы аңлау, өн системаһын характерлау (кабатлау);
- һүзгә фонетик анализ үткәрәү;
- һүзәрзе әйтелештә һәм язылышта фонетика, графика һәм орфоэпия буйынса белемдәрзе кулланыу;
- өйрәнелгән орфограммаларзы таныу;
- дөрөс языу практикаһында орфограмма буйынса белемдәрзе кулланыу (шулай ук ь (нәзек айырыу билдәһе) һәм ъ (катылык айырыу билдәһе) буйынса белемдәрзе кулланыу);
- төрлө ысулдар менән (тамырзаш һүзәр һайлау, синоним, антоним һүзәр табыу; контекст буйынса һүззең мәғәнәһен табыу, аңлатмалы һүзлек ярзамында) һүззең лексик мәғәнәһен аңлатыу;
- бер мәғәнәле һәм күп мәғәнәле һүзәрзе табыу, тура һәм күсмә мәғәнәле һүзәрзе айырыу;
- һүзәргә лексик анализ үткәрәү (үтелгәндәр кимәләндә). Лексик һүзлектәр (аңлатмалы һүзлек, синоним, антоним, омонимдар) һүзлектәре менән куллана белеү;
- һүззең лексик-грамматик разряды буларак һүз төркөмдәре, һүззең грамматик мәғәнәһе, укыу мәсьәләһен практик-йүнәлешле хәл итеүзә башкорт телендәге һүз системаһы тураһында белемдәрзе кулланыу;
- исем, сифат, кылымдарза (өйрәнелгән кимәлдә) басымдарзы айырыу; исем, сифат, кылымдарза (өйрәнелгән кимәлдә) айырым грамматик нормаларза басымдарзың нормаларын һаклау;
- синонимдар, антонимдар, омонимдар (өйрәнелгән кимәлдә) кулланыу нормаларын һаклау; һүзәрзе уларзың мәғәнәһе һәм лексик яраклашыу кағизәләренә яраклы кулланыу;
- текста фразеологизмдарзы таныу, уларзың мәғәнәләрен билдәләй белеү; фразеологизмдарзың кулланыу ситуацияһын характерлау;
- исем, сифат, кылым һәм алмаштарзы өйрәнелгән орфограммалар менән дөрөс языу нормаларын кулланыу;
- исемдәрзең дөйөм грамматик мәғәнә, морфологик билдәләрен һәм синтаксик функцияһын билдәләү; телмәрзе уның ролен аңлатыу;
- исемдәрзең лексик-грамматик разрядтарын билдәләү;

- яңғызлык исемдәрзе, кыскартылган исемдәрзе дөрөс языу нормаларын кулланыу;
- дөйөм грамматик мәғәнә, морфологик билдәләрзе һәм сифаттың синтаксик функцияһын билдәләү; телмәрзе уның ролен аңлатыу;
- өйрәнелгән орфограммалар менән сифаттарзы дөрөс языу нормаларын кулланыу;
- кылымдарзың дөйөм грамматик мәғәнә, морфологик билдәләре һәм синтаксик функцияларын аңлатыу; кылымдарзың һүзбәйләнештәрзе һәм һөйләмдәрзе ролен аңлатыу; шулай ук телмәрзе;
- алмаштарзы таныу; уларзың төркөмсәләрен (зат алмаштары, күрһәтеү алмаштары, һорау алмаштары, билдәләү алмаштары, билдәһезлек алмаштары, юклык алмаштары, эйәлек алмаштары) айырыу; төп грамматик мәғәнәһен билдәләү; алмаштарзы үзгәртә белеү; уларзы үзгәртеү үзенсәлектәрен, синтаксик функцияһын, телмәрзегә ролен характерлау;
- башкорт телмәр этикеты талаптарына яраклы алмаштарзы, шул иҫәптән алдағы текстың мәғәнәһенә яраклы (ике төрлө мәғәнәлектә, яңылышлыкты булдырмау өсөн) 3-сө заттағы алмашты дөрөс кулланыу; алмаштарзы дөрөс языу нормаларын һаклау;
- пуктуацион күнекмәләрзе үзләштереү: һөйләм азағында нөктә, һорау һәм өндәү билдәләрен, һанап киткәндә, мөрәжәғәт иткәндә өтөрзө кулланыу, шәхси характерзағы электрон хәбәрзе пуктуацион яктан дөрөс языу;
- башкорт телендә адресыңды, исем-фамилияларын (үзендең, туғандарыңды, дустарыңды, класташтарыңды) дөрөс языу;
- башкорт телендәгә материалдарзы, ИКТ кулланып, ауыр булмаған укыу-уқытыу проекттарза катнашыу;
- төрлө төрзәгә лексик һүзлектәр (аңлатмалы, синоним, антоним, фразеологизм) кулланыу;
- сит телдәгә һүзлектәр, белешмәләр, шул иҫәптән электрон формала мәғлүмәти-белешмә системаларзы кулланыу.

6 КЛАСС

Укыу йылығы азағына 6 класс укыусылары эйә булыу күнекмәләре:

- төрлө төрзәгә диалог алып барыу (һәр бер аралашыусының 12-гә тиклем реплика)
- төрлө төрзәгә монологик уй-фекере булдырыу (һүрәтләү, шул иҫәптән характеристика, хәбәр итеү) (монологик сығыштың күләме — 12–15 фраза);
- укылған текстың төп йөкмәткеһен һөйләү (күләме — 12–15 фраза);
- башкарылған проект эшенең һөзөмтәләрен кыскаса еткереү (күләме — 12–15 фраза); укылған тексты кабул итеү һәм куйылған коммуникатиу бурыстарға ярашлы таныш булмаған һүззәр үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзы аңлау: төп йөкмәткеһен аңлап, һоралған мәғлүмәтте аңлап (тексты тыңлау өсөн — 1,5 минутка тиклем);
- айырым таныш булмаған һүззәрзе үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзың төп йөкмәткеһен (укыу өсөн текстың күләме — 170–310 һүз) аңлау һәм үз алдыңа укыу;
- телмәр этикеты нормаларына яраклы анкеталар һәм формулярзар тултырыу; телмәр этикетын һаклап, шәхси характерзағы электрон хәбәрзәр языу; өлгөгә, план, төп һүз, һүрәттәргә нигезләнеп, зур булмаған язма булдырыу;
- план, язма хәбәр төзөү, проект эшмәкәрлектен һөзөмтәһен кыскаса әйтеп биреү;
- текст буйынса һүззең мәғәнәһен билдәләү йә һүзлек, Интернет һәм башкалар ярзамында дөрөсләү;
- грамоталы языу нигеззәрен үзләштереү: төп орфографик һәм пуктуацион күнекмәләр(өйрәнелгән курс күләмендә), үз һәм тәкдим ителгән тексты язғанда орфографик кағизәләр һәм тыныш билдәләре кағизәләрен дөрөс кулланыу;
- башкорт телендә телдән һәм язма телмәрзе аңлау;
- орфографик күнекмәләрзе үзләштереү: өйрәнелгән һүззәрзе дөрөс языу; пуктуацион күнекмәләрзе үзләштереү; һөйләм азағында нөктә, һорау һәм өндәү

билдэлэрен кулланыу; ханап киткэндэ, өндөш һүзэрзэ өтөрзэр кулланыу; шәхси характерзагы электрон хәбәрзәрзэ дөрөс языу;

- текстың төп билдэлэрен таныу; тексты композицион-мәғәнәүи өлөштәргә (абзацтар) бүлеу; һөйләмдәрзән һәм текст бүлектәренен (һүз формаһы, тамырзаш һүзәр, синонимдар, антонимдар, эйәлек заты алмаштары, һүзәр кабатланыуы) бәйләнеу сараларын таныу; алған белемдәрзэ үз текстарыңды (телдән һәм язма) төзөүзә кулланыу;
- текстың төп билдэләре (хикәйәләү, фекер йөрөтөү) буйынса булған белемдәрзэ практикала кулланыу;
- тормош тәжрибәһенә һәм укуы тәжрибәһенә таянып, текст-хикәйәләү төзөү;
- һөйләү телмәренен үзенсәлектәре, функциональ стиль, матур әзәбиәт әсәрзәренен теле тураһында дөйөм күзаллай белеу;
- һөйләү һәм язма телмәрзә даталарзы һәм һандарзы билдәләү өсөн һандарзы (ябай һәм кушма һандар.Һан төркөмсәләре: төп һандар, рәт һандары, йыйыу һандары, бүлем һәм сама һандары, кәсер) һәм рәүештәрзэ (төп рәүеш, сәбәп-максат рәүеше, вақыт рәүеше, урын рәүеше, күләм-дәрәжә, сағыштырыу, сәбәп-максат рәүештәре. Рәүештәрзән сағыштырыу һәм артыклык дәрәжәләрен) кулланыу;
- морфологик берәмек буларак (исем һәм рәүештәрзэ) текстарза таныу;
- һандарзы таныу; һандарзың төп грамматик мәғәнәһен билдәләү, һандарзың төркөмсәләрен мәғәнәһе һәм төзөлөшө буйынса айырыу;
- һандарзы үзгәртеү һәм үзенсәлектәрен, синтаксик функцияһын характерлау; телмәрзә һандарзың ролен, фәнни мәкәләләрзә, эшлекле телмәрзә уларзы кулланыу үзенсәлектәрен билдәләү;
- телмәрзә рәүештәрзэ таныу; рәүештән дөйөм грамматик мәғәнәһен билдәләү; мәғәнәһе яғынан рәүеш төркөмсәләрен айырыу; уларзың синтаксик билдәләрен, телмәрзәгә ролен характерлау;
- телдән һәм язма телмәрзә айырыуса кулланылышлы лексиканы аңлау һәм кулланыу;
- укуы-уқытыу һәм көнкүреш аралашыу ситуацияларында телмәр этикеты нормаларын һаклау;
- башкорт телендә иркен һөйләшеүселәр менән телдән һәм язма аралашканда бер-берендә аңлауға өлгәшеү;
- аңлатмалы һүзлек, мәкәлдәр һәм әйтемдәр һүзлегә, фразеологик һүзлектәр, сит телдәр һүзлегә, укуы этимологик һүзлек, грамматик һүзлек һәм белешмәләр, орфографик һүзлектәр, пунктуация буйынса (шулай ук мультимедийные) белешмәләр кулланыу;
- өйрәнелгән тематика кимәлендә объекттарзы, күренештәрзэ, процестарзы, уларзың элементтары һәм төп функцияларын сағыштырыу (шул иҗәптән сағыштырыу өсөн нигез булдырыу).

7 КЛАСС

Укуы йылығы азагына 7 класс укуысылары эйә булыу күнекмәләре:

- төрлө төрзәгә диалог алып барыу (һәр бер аралашыуының 15-гә тиклем реплика)
- тематик йүкмәткеле телмәр кимәлдә төрлө төрзәгә монологик хәбәрзәр булдырыу (һүрәтләү, шул иҗәптән характеристика, хәбәр итеү) тематик йүкмәткеле телмәр кимәлдә (монологик сығыштың күләме — 17–17 фраза);
- укылған текстың төп йөкмәткәһен вербаль һәм күреү нигезләнеп, укылған/тыңланған текстың төп йөкмәткәһен һөйләү (күләме — 15–17 фраза);
- башкарылған проект эшенең һөзөмтәләрен қыскаса еткереү (күләме — 15–17 фраза);
- укылған тексты куйылған коммуникатив бурыстарға ярашлы таныш булмаған һүзәр үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзы аңлау: төп йөкмәткәһен аңлап, һоралған

мәғлүмәтте аңлап (тексты тыңлау өсөн — 2 минутка тиклем) кабул итеу;

- айырым таныш булмаған һүзәрзе үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзы үзаллы укыу; куйылған коммуникатив бурыстарға яраклы текстың йөкмәткеһен аңлау тәрәнлеге, кәрәкле мәғлүмәтте аңлау, мәғлүмәтте тулығынса аңлау (укыу өсөн текстың күләме — 200–350 һүз), тулы булмаған тексты (таблицаһар, диаграммалар) һәм уларза күрһәтелгән мәғлүмәтте аңлау, текста төп күренештәрзең эзмә-эзлелеген билдәләу;
- телде мәзәниәт һәм халык тарихы менән тығыз бәйләнешен билдәле миҫалдар аша күрһәтеу;
- башкорт телмәренең мәзәни нормаларын Рәсәйзә йәшәүсә башка халыктарзың мәзәни кағизәләре менән сағыштырыу;
- башкорт телмәр этикет нигезендә ятыусы (тупас һүзәрзе, һөйләштә кәтғи тыйыузарзы һ.б кулланыузы тыйыу) аралашыузың этикет принциптарын кулланыу; башкорт вербаль булмаған нормаларзы һаклау;
- үзендә һәм башка кешенең телмәрендә булған хаталарзы хәзерге башкорт әзәби теле нормалары күзлегенән анализлау һәм баһалау;
- һораузарға яуап бирә белеу, башкорт телендә һораузар биреу, бирелгән темаға картина буйынса һөйләмдәр төзөу;
- аңлатмалы һүзлек, синоним, антоним һүзлектәр; грамматик һүзлектәр һәм белешмәләр, шул иҫәптән мультимедийный һүзлектәр кулланыу; орфографик һүзлектәр һәм пунктуация буйынса белешмәләр куллана белеу;
- тексты төп билдәләренә ярашлы булыу күзлегенән анализлау; уның уның йөкмәткеһен аңлау, текст йөкмәткеһе буйынса фекер алышыу;
- текст буйынса һораузар, план төзөу, уға яраклы текст йөкмәткеһен һөйләу;
- телдән һәм язма телмәрзә ярзамсы һүз төркөмдәрен (теркәүес, бәйләүес, киҫәксә, мөнәсәбәт һүзәр, ымлык, окшатыу һүзәрән) таныу һәм кулланыу;
- ярзамсы һүз төркөмдәренә дөйөм характеристика биреу; уларзың үзаллы һүз төркөмдәренән айырмалы яктарын билдәләу;
- мәғәнәләре һәм стилистик үзенсәлектәренә ярашлы бәйләүестәрзе телмәрзә кулланыу; уларзы дөрөс языу нормаларын һаклау;
- киҫәксәләрзең морфологик билдәләрен, телмәрзәге, синтаксик вазифаларын билдәләу;
- мөнәсәбәт һүзәрзең синтаксик ролен билдәләу; мөнәсәбәт һүзәрзең мәғәнәһен һәм телмәрзә кулланышын аңлау; уларзы һөйләу телмәрендә һәм матур әзәбиәт әсәрзәрәндә кулланыу үзенсәлектәрен характерлау;
- телмәрзә мөнәсәбәт һүзәрзе дөрөс кулланыу һәм дөрөс языу нормаларын һаклау;
- телмәрзә ымлыктарзың ролен аңлатыу; һөйләу телмәрендә һәм матур әзәбиәттә ымлыктарзың кулланыу үзенсәлектәрен характерлау;
- окшатыу һүзәрән телмәрзә кулланыу һәм дөрөс интонация менән укырға өйрәтеу; языуза тыныш билдәләрен дөрөс куйыу.

8 КЛАСС

Укыу йылығы азағына 8 класс укыусылары эйә булыу күнекмәләре:

- төрлө төрзәге диалог алып барыу (этикет характерындағы диалог, диалог — хәрәктә өндәу, диалог-һорашыу; төрлө төрзәге диалогты үз эсенә алған катнаш диалог) (һәр бер аралашыуының 17-гә тиклем реплика)
- тематик йөкмәткеһе телмәр кимәлдә төрлө төрзәге монологик хәбәрзәр булдырыу (һүрәтләу, шул иҫәптән характеристика, хәбәр итеу) тематик йөкмәткеһе телмәр кимәлдә (монологик сығыштың күләме — 17–19 фраза); укылған текстың төп йөкмәткеһен һөйләу (күләме — 17–19 фраза);
- башкарылған проект эшенең һөзөмтәләрен кыскаса еткереу (күләме — 17–19 фраза);

- укылған тексты кабул итеү һәм ауыр булмаған шул ук кимәлдәге тексты аңлау; куйылған коммуникатив бурыстарға ярашлы таныш булмаған һүзәрзе үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзы аңлау: төп йөкмәткеһен аңлап, һоралған мәғлүмәтте аңлап (тексты тыңлау өсөн — 2,5 минутка тиклем); текстың йөкмәткеһен алдағы хәбәр итеүзәргә карап күззаллау;
- айырым таныш булмаған һүзәрзе үз эсенә алған ауыр булмаған текстарзы үзаллы укыу; куйылған коммуникатив бурыстарға яраклы текстың йөкмәткеһен аңлау тәрәнлегә, кәрәкле мәғлүмәтте аңлау, мәғлүмәтте тулыһынса аңлау (укыу өсөн текстың күләме — 300–450 һүз), тулы булмаған тексты (таблицаһар, диаграммалар) һәм уларза күрһәтелгән мәғлүмәтте аңлау, текста төп күренештәрзең эзмә-эзлелеген билдәләү;
- тексты кайтанан эшкәртеү күнекмәләрен үзләштереү: укылған текска план төзөү (ябай, катмарлы) артабан тексты телдән һәм язма формала йөкмәкеһен һөйләү максаты менән; укылған һәм тыңланған текста төп һәм икенсел мәғлүмәтте айырып алыу; текст йөкмәткеһен һөйләү; тексты мәғлүмәти эшкәртеү сараларын кулланыу; төрлө сығанактарзан, шулай ук лингвистик һүзлектәрзән һәм белешмәләрзән мәғлүмәт алыу һәм уны укыу-укытыу эшмәкәрлегендә кулланыу;
- синтаксистың төп берәмектәрән (һүзбәйләнеш, һөйләм) таныу;
- һөйләмдең грамматик нигезен табыу: баш һәм эйәрсән киҫәктәрзе таныу;
- эйә менән хәбәр араһында һызык куйылыу нормаларын кулланыу;
- әйтеү максаты, эмоциональ бизәләше буйынса һөйләмдәрзе таныу; уның интонацион һәм мәғәнәүи үзенсәлектәрән характерлау (кабатлау);
- өйрәнелгән тыныш билдәләренәң функцияһын аңлау; һүзбәйләнеш, уның һөйләмдән айырмаһын билдәләү;
- телмәр практикаһында һүзбәйләнештәрзе төзөү нормаһын кулланыу;
- һөйләмдең төп билдәләрен, телдән һәм язма телмәрзә һөйләмдәрзе төзөү сараларын характерлау;
- әйтеү максаты, эмоциональ бизәләше буйынса һөйләмдәрзе таныу; уның интонацион һәм мәғәнәүи үзенсәлектәрән характерлау;
- һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре барлығы, тулы һәм кәм һөйләмдәр (кәм һөйләмдәрзең диалогик телмәрзә кулланыу үзенсәлектәрән аңлау) яғынан таныу;
- социомәзәни беләм һәм күнекмәләрзе үзләштереү; шәхес- ара һәм мәзәни- ара аралашыузы тормошқа ашырыу;
- тыуған илеңә, үз республикаһа карата (мәзәни саралар һәм күренештәр; күренекле урындар, бөйөк шәхестәр) карата ғорурлык тойғоһон белдерәү;
- көндәлек аралашыу ситуацияларында (объектың урынлашыу урынын, унда бара торған маршрутты һ.б) сит илдән килгән кунактарға аңлатыу;
- һайлап алынған тематик йөкмәтке кимәлендә официаль һәм официаль булмаған аралашыу ситуацияһында телмәр төрлөлөгөн аңлау;
- телмәр эшмәкәрлегә төрзәрендә (һөйләү һәм языу телмәрәндә) коммуникатив мәсьәләләрзе хәл итеү өсөн бер -нисә вариантты карау.

9 КЛАСС

Укыу йылығы азағына 9 класс укыусылары әйә булыу күнекмәләре:

- үз эсенә төрлө төрзәге диалогтарзы телмәр этикет нормаларын һаклап алып барыу (һәр бер аралашыуының 20-гә тиклем реплика)
- тематик йөкмәткеһә телмәр кимәлдә төрлө төрзәге монологик хәбәрзәр булдырыу (һүрәтләү, шул иҫәптән характеристика, хәбәр итеү) тематик йөкмәткеһә телмәр кимәлдә (монологик сығыштың күләме — 20–22 фраза); укылған текстың төп йөкмәткеһен һөйләү (күләме — 20–22 фраза);

- башкарылган проект эшенең һөзөмтәләрен кыскаса еткереү (күләме — 20–22 фраза);
- укылган текстты кабул итеү һәм ауыр булмаган шул ук кимәлдәге текстты аңлау; куйылган коммуникатив бурыстарға ярашлы таныш булмаган һүзәр үз эсенә алган ауыр булмаган текстарзы аңлау: төп йөкмәткеһен аңлап, һоралған мәғлүмәтте аңлап (тексты тыңлау өсөн — 3,5 минутка тиклем); тексттың йөкмәткеһен алдағы хәбәр итеүзәргә карап күззаллау;
- текстты кайтанан эшкәртеү күнекмәләрен үзләштереү: укылган текска план төзөү (ябай, катмарлы) артабан текстты телдән һәм язма формала йөкмәкеһен һөйләү максаты менән; укылган һәм тыңланған текста төп һәм икенсел мәғлүмәтте айырып алыу; текст йөкмәткеһен һөйләү; текстты мәғлүмәти эшкәртеү сараларын кулланыу; төрлө сығанактарзан, шулай ук лингвистик һүзлектәрзән һәм белешмәләрзән мәғлүмәт алыу һәм уны укыу-укытыу эшмәкәрлегендә кулланыу;
- бирелгән темаға сығышыңды презентация формаһында күрһәтеү; тыңланған йә укылған фәнни-укыу-укытыу текстарзың йөкмәткеһен схема формаһында күрһәтеү; таблица, схема йөкмәткеһен текст төрөндә күрһәтеү;
- үз тексыңды төзөгәндә текст, конспект төзөү нормаларын кулланыу;
- үзендең һәм кешенең телмәрен уның коммуникатив талаптарға һәм тел дөрөслөгөнә тап килеү күзлегенән баһалау; телмәр етешһезлектәрен төзәтеү, текстты редакторлау;
- ябай һәм кушма һөйләмдәрзең структур үзенсәлектәрен һәм башкорт телендә төрлө коммуникатив төрзәге һөйләмдәрзе белеү һәм аңлау;
- язма һәм яңғыраған текста, телдән һәм язма телмәрзә ябай һөйләм, һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре, бер составлы һәм ике составлы һөйләмдәр, тиң киҫәкле һөйләмдәрзе таныу;
- телдән һәм язма телмәрзә тематик йөкмәткеһе телмәр сиктәрендә (төп милли байрамдар, ғөрөф-ғәзәттәр, традициялар) киң кулланылышлы тематик фон (фоновой) лексиканы белеү һәм кулланыу;
- телмәр үз контролендә тормошка ашырыу; телдән һәм язма сығыштарзы тел бизәлеше, куйылган коммуникатив мәсьәләләрзе өлгәшеүзең эффектлығы күзлегенән баһалау;
- баш (эйә менән хәбәр) һәм эйәрсән киҫәктәрзе (аныклаусы, тултырыусы, хәлдәр (вакыт, урын, сәбәп, максат, рәүеш, шарт, күләм-дәрәжә, кире) таныу;
- бер составлы һөйләмдәрзе, уларзың грамматик билдәләрен; бер составлы һөйләмдәрзең төрзәрен (билдәле эйәле һөйләм, билдәһез эйәле һөйләм, эйәһез һөйләм, атама һөйләм) таныу; телмәрзә бер составлы һөйләмдәрзе кулланыу үзенсәлектәрен айырыу;
- тиң киҫәкле һөйләмдәрзе таныу; уларзы дөрөс интонация менән укыу; телдән һәм язма телмәрзә кулланыу;
- тиң киҫәкле һөйләмдәрзә тыныш билдәләре куйылыу нормаларын, дөйөмләштереүсә һүзәре булған тиң киҫәкле һөйләмдәрзә тыныш билдәләре куйылыу нормаларын кулланыу;
- кушма һөйләмдәрзе таныу һәм уларзың ябай һөйләмдәр менән айырмалы яктарын билдәләү;
- хәзерге башкорт әзәби теленең синтаксик нормаларын; һүзбәйләнештәрзе төзөү, ябай һәм кушма һөйләмдәрзе төзөү нормаларын һаклау
- хәзерге әзәби тел нормаһы күзлегенән үз телмәрендә һәм сит кешенең телмәрен анализлау; телмәрзе хәзерге әзәби телдең төп нормаларына яраклы булыуын иҫәпкә алып төзәтеү;
- социомәзәни портрет һәм Тыуған илдең, республиканың мәзәни мирасы тураһындағы төп белемгә эйә булыу.

ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

5 КЛАСС (34 СӘҒӘТ)

Дәрес һаны	Тема буйынса дәрес һаны	Дәрес темаһы	Дата		Искәрмә
			План буйынса	Фактик	
1	1	М. Кәрим. Укыусыға. Өн һәм хәреф. Алфавит.			
2	2	Ф.Гөбәйзуллина. Рәйфә мәктәпкә бара. Тартынкы һәм һузынкы өндәрзең системаһы.			
3	3	С. Әлибаев. Якшы. һузынкы, тартынкы өндәрзең дәрәс әйтелешә.			
4	4	Укыусылар. Ижек. Ижек төрзәрә. Баһым.			
5	5	Беззең ғаилә. Тамыр һәм аффикс.			
6	6	"Мин һәм минең ғаиләм" темаһы буйынса тикшереу әшә.			
7	7	Хаталар өстөндә әш. Телмәр үстереу. И. Буракаев. Башка халыктар шөжәрә язғанмы?			
8	8	Ф.Рәхимғолова. Беззең әсәй. һүззең тамыры. Тамырзаш һүззәр.			
9	9	Й. Солтанов. Башкортостан флагы. Фразеологизмдар, уларзың мәғәнәһә.			
10	10	И.Гүмәрова. Уңған кыз. Бер мәғәнәлә һәм күп мәғәнәлә һүззәр.			
11	11	Телмәр үстереу. Сыбар тауык (рус халык әкиәте).			
12	12	Г.Абдулхаева. Икмәк үткән юл. Синонимдар. Антонимдар.			
13	13	Ф.Туғызбаева. Яңы күлдәк. Омонимдар.			
14	14	Г.Юнысова. Кыш бабай.			
15	15	Телмәр үстереу. Кышкы уйындар (сюжетлы картина).			
16	16	С.Әлибаев. Тыуған ерем. Исем. Исемдәрзең килеш менән үзгәрешә.			
17	17	Ф.Гөбәйзуллина. Башкортостан флагы. Яңғызлык һәм уртаклык исемдәр.			
18	18	"Башкортостанды беләһеңме?" темаһы буйынса тикшереу әшә.			

19	19	С.Юлаев.Уралым. Сифат. Дөйөм грамматик мәғәнәһе.			
20	20	Телмәр үстөрөү. В.Меос. 3.Исмәғилевтең тыуған яктары. Сәрмән. (картина)			
21	21	И.Буракаев. Без тәбиғәт менән бергә. Сифат. Морфологик үзенсәлектәре һәм синтаксик функцияһы.			
22	22	С.Муллабаев. Хикмәтле кар.			
23	23	Ф.Туғызбаева. Тыуған көн. Кылым. Дөйөм грамматик мәғәнәһе.			
24	24	Ә.Ихсан. Әсә рәхмәте. Кылым. Морфологик үзенсәлектәре һәм синтаксик функцияһы.			
25	25	Г.Юнысова. Көтөп алынған байрам. Алмаш. Зат алмаштары. Эйәлек алмаштары.			
26	26	Л.Шаһисолтанов. Көзгө урманда. Күрһәтеү алмаштары.			
27	27	С.Әлибаев. Матур көн. Билдәләү алмаштары. Билдәһезлек алмаштары.			
28	28	Ә.Ихсан. Яз. һорау алмаштары. Юклык алмаштары.			
29	29	Р.Ғарипов. Сыйырсык.			
30	30	"Яз етте" темаһы буйынса тикшерәү эше.			
31	31	Е. Кучеров. Коштар қасан қайта?			
32	32	Телмәр үстөрөү. Р.Нурмөхәмәтов. Эштән һуң.			
33	33	С.Әлибаев. һаумы, йәй!			
34	34	А.Игебаев. Тыуған ер. Үтелгәндәрзе қабатлау.			

6- сы класс

Дәрес һаны	Тема буйынса дәрес һаны	Дәрес темаһы	Дата		Искәрмә
			План буйынса	Фактик	
1	1	Т.Ғәниева. Беренсе сентябрь. Үтелгәндәрзе қабатлау.			
2	2	Сыйырсык. Рәүеш.			
3	3	Ф. Фәткуллина. Қояш.			
4	4	Р.Тимершин. Алмағас.			
5	5	Г. Якупова. Октябрь. Рәүеш төркөмсәләре.			
6	6	Р.Низамов. Көз күренештәре.			
7	7	К.Кинйәбулатова. Көззәр еткәс.			

		Төп рәүеш.			
8	8	"Көз һүрәттәре" темаһы буйынса тикшерерү эше.			
9	9	Р. Бикбаев. Дуслык ауыр сакта һанала. Сәбәп-максат рәүеше.			
10	10	Һеззе кунакка сакырзылар.			
11	11	Д. Фатихов. Кем дуҫ? Күләм-дәрәжә рәүеше. Урын рәүеше.			
12	12	А.Иәғәфәрова. Дуслык менән шаярмайзар. Вақыт рәүеше.			
13	13	Р. Ураксина. Башкортостан.			
14	14	Ф. Мөхәмәтйәнов. Кешем – ил күрке.			
15	15	Башкортостандың күренекле шәхестәре.			
16	16	З.Ураксин. Яраклашыу. һандар.			
17	17	Г. Юнысова. Башкортостан-дуслык иле. Ябай һәм кушма һандар.			
18	18	"Башкортостан ере буйлап" темаһы буйынса тикшерерү эше.			
19	19	С.Юлаев. Тыуған илем. һан төркөмсәләре.			
20	20	Ф.Туғызбаева. Кем уңған? Төп һандар.			
21	21	Ғ.Хөсәинов. Оло языусы һәм ғалим. Рәт һандары.			
22	22	Ф.Мәксүтова. Кар бөртөктәре.			
23	23	Кышкы байрамдар.			
24	24	К.Шафикова. Кар яуа. Йыйыу һандары.			
25	25	Т.Сәғитов. Икмәк. Бүлем һандары.			
26	26	Р. Янбулатова. Коштар кайта.			
27	27	Баксала.			
28	28	Р.Солтангәрәева. Карға буткаһы.			
29	29	Ә.Саяпова. Еңеү көнө.			
30	30	Г.Фәйзи. Йәйзе яратам. Сама һәм кәсер һандары.			
31	31	Ш.Янбаев. һабантуй.			
32	32	"Йәмле йәй килә" темаһы буйынса тикшерерү эше.			
33	33	Тәбиғәт шиһаханалары.			
34	34	Лагерза ниндәй якшы! Йомғаклау.			

Дәрес һаны	Тема буйынса дәрес һаны	Дәрес темаһы	Дата		Искәрмә
			План буйынса	Фактик	
1	1	Беренсе сентябрь – Белем көнө. 6-сы класта үтелгәндәрзе кабатлау.			
2	2	Белем, тел тураһында мәкәлдәр, әйтеждәр.			
3	3	Китапханала.			
4	4	Башкортостан буйлап сәйәхәт.			
5	5	Туған ерем - Башкортостан.			
6	6	Башкортостан байлыктары.			
7	7	Аркайым- боронго каласык.			
8	8	Тәбиғәт һәйкәлдәре.			
9	9	“Башкортостан буйлап сәйәхәт” темаһы буйынса тикшерәү әше.			
10	10	Хаталар өстөндә әш. Спорт төрзәре.			
11	11	Башкортостан - чемпиондар иле.			
12	12	Милли уйындар.			
13	13	Сәләмәт тәндә – сәләмәт рух.			
14	14	Минәң әсәйем.			
15	15	Беззәң ғаилә шәжәрәһе.			
16	16	Татыу ғаилә – ил күрке.			
17	17	"Мин һәм беззәң ғаилә" темаһы буйынса тикшерәү әше.			
18	18	Мәшһүр башкорт композиторы Хәсәйен Әхмәтов.			
19	19	Музыка тыңларға яратаһыңмы?			
20	20	Һай, кумызы, кумызы!			
21	21	Башкорт курайы.			
22	22	Исемдәрзә – ил тарихы.			
23	23	Исемен матур, кем кушкан?			
24	24	Ер-һыу атамалары кайзан килеп сыжкан?			
25	25	Апрель менән!			
26	26	Әкиәттәр доньяһында.			
27	27	Әкиәттәр нимәгә өйрәтә?			
28	28	Дуслык кағизәләре.			
29	29	Минәң дуһымдың портреты.			
30	30	"Берзәмлек, дуслык, тыныслык" темаһы буйынса тикшерәү әше.			
31	31	Йәмле йәй етә.			
32	32	Һезгә йәй ниңә окшай?			
33	33	Туған яктар.			
34	34	Каникулдар башлана. Йомғаклау.			

Дәрес һаны	Тема буйынса дәрес һаны	Дәрес темаһы	Дата		Искәрмә
			План буйынса	Фактик	
1	1	Һаумы, мәктәп!			
2	2	Мин нисек каникулымды үткәрзем.			
3	3	Тырыш укыусы ниндәй була?			
4	4	Мәктәп яңылыктары.			
5	5	Көзгө бүләктәр.			
6	6	Көзгә ниндәй бизәктәр хас?			
7	7	Баксалағы көзгә эштәр.			
8	8	Икмәк- иң кәзерле ризык.			
9	9	“Көзгә эштәр һәм көзгө күренештәр” темаһы буйынса тикшереү эше.			
10	10	Хаталар өстөндә эш. Өфө ниңә матур?			
11	11	Баш кала урамдары буйлап			
12	12	Мин театрға барзым.			
13	13	Өфөлә ниндәй музейҙар бар?			
14	14	Салауат Юлаев һәйкәле янында.			
15	15	Эшләһең, эш карышмай.			
16	16	Ата-эсәйемдең һөнәре			
17	17	Минең укыу көнөм			
18	18	Хезмәт тураһында мәкәлдәр.			
19	19	Кыш айзary.			
20	20	Кышкы урманға сәйәхәт.			
21	21	Без ял көнөн нисек үткәрәбез.			
22	22	"Ап-ак кыш етте" темаһы буйынса тикшереү эше.			
23	23	Салауат Юлаев кем ул?			
24	24	Салауат Юлаев музейында.			
25	25	Салауат Юлаев һәйкәле янында.			
26	26	Яз еткәс тәбиғәт нисек үзгәрә?			
27	27	Яздың бер көнө йыл туйзыра.			
28	28	Сыйырсыктар килгән.			
29	29	Һалдат тора киләсәкте һаклап.			
30	30	Һуғыш ветерандарын котлайбыз			
31	31	“Без йондозҙар булып кайтырбыз” темаһы буйынса тикшереү эше.			
32	32	Хаталар өстөндә эш. Тыуған ерем бизәктәре.			
33	33	Урманды һаклайык.			
34	34	Һаумы, йәмле йәй! Йомғаклау.			

9-сы класс

Дәрес	Тема	Дәрес темаһы	Дата	Искәрмә
-------	------	--------------	------	---------

Һаны	буйынса дәрес Һаны		План буйынса	Фактик	
1	1	Һаумы, мәктәп!8-се класта үтелгәндәрзе кабатлау.			
2	2	Алтын көз.			
3	3	Көзгө бакса эштәре.			
4	4	Минең тыуған республикам.			
5	5	Башкортостан ере буйлап .			
6	6	Минең тыуған калам.			
7	7	Башкортостан шифаханалары.			
8	8	Үсемлектәр доньяһында.			
9	9	Беззең баш калабыз – Өфө.			
10	10	Башкортостан йылғалары һәм күлдәре.			
11	11	“Башкортостан тәбиғәте” темаһы буйынса тикшереү эше.			
12	12	Хаталар өстөндә эш.Шихандар.			
13	13	Каруанһарай- изге комарткы.			
14	14	Шүлгәнташ мәмерйәһендә.			
15	15	Шакирийән Мөхәмәтйәнов.			
16	16	Кышкы тәбиғәт.			
17	17	Беззең калала кыш.			
18	18	Кышкы байрамдар.			
19	19	"Без кышты ла яратабыз" темаһы буйынса тикшереү эше.			
20	20	Хаталар өстөндә эш.Башкортостанда театр сәнгәте.			
21	21	Мин театрға барзым.			
22	22	Башкорт халык ижады.Кобайыр.			
23	23	“Урал батыр” эпосы.			
24	24	Башкорт халык әкиәттәре.			
25	25	Башкорт аты ниндәй була?Яңғызлык исемдәр.			
26	26	Кымыз.Уртаклык исемдәр.			
27	27	“Аҡбузат” ипподромы.			
28	28	Яз етте.			
29	29	Гөлдәр тәрбиә ярата.			
30	30	"Яз килә" темаһы буйынса тикшереү эше.			
31	31	Хаталар өстөндә эш.Мәңгелек ут янында. Һәйкәл нимә тураһында һөйләй?			
32	32	Һабантуй.			
33	33	Бына тағы яззар етте.			
34	34	Йәйзе яратам.Үтелгәндәрзе кабатлау.			

УКЫУ-УКЫТЫУ-МЕТОДИК ӘЗӘБИӘТ:

1. Гәбитова З. М. «Башкорт теле – 5» укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн (дәрәслек) – Өфө: Китап, 2020. – 158 б.
2. Габитова З. М. «Башкорт теле – 6» укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн (дәрәслек) – Өфө: Китап, 2020. – 149 б.
3. Габитова З. М. «Башкорт теле – 7» укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн (дәрәслек) – Өфө: Китап, 2020. – 136 б.
4. Габитова З. М. «Башкорт теле – 8» укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн (дәрәслек) – Өфө: Китап, 2020. – 126 б.
5. Габитова З. М. «Башкорт теле – 9» укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн (дәрәслек) – Өфө: Китап, 2020. – 132 б.

ҺҮЗЛЕКТӘР:

1. Азнағолов Р. Ғ. Башкорт теленең орфографик һүзлеге. – Өфө: Китап, 1998. – 368 б.
2. Әхтәмов М. Х. Грамматик һүзлек. – Өфө: Китап, 2007. – 176 б.
3. Әхтәмов М. Х. Халык һынамыштары: һүзлек. – Өфө: Китап, 2002. – 160 б.
4. Әхтәмов М. Х. Башкорт халык мәкәлдәре һәм әйтемдәре һүзлеге. – Өфө: Китап, 2008. – 776 б.
5. Әхтәмов М. Х. Омонимдар һүзлеге. – Өфө: Китап, 2006. – 384 б.
6. Сәмситова Л. Х. Р. Башкорт мәзәниәтенең реалияһы: башкорт теленең эквивалентһыз лексикаһы һүзлеге – Өфө: Китап, 2006. – 214 б.
7. Урағсин З. Ғ. Русса – башкортса һүзлек. – Өфө: Китап, 2007. – 278 б.
8. Ураксин З. Ғ. Башкорт теленең синонимдар һүзлеге. – Өфө: Китап, 2008. – 163 б.
9. Ураксин З. Ғ. Башкорт теленең фразеологизмдар һүзлеге. – Өфө: Китап, 1996. – 163 б.
10. Усманова М. Ғ., Сәйәхова Л. Ғ. Башкортса-русса һәм русса-башкортса һүзлек. Телмәр өлгөләре. Грамматика. – Өфө: «Эдвис», 2018. – 376 б.
11. Хисамитдинова Ф. Ғ. и др. Академический словарь башкирского языка Башкорт теленең академик һүзлеге (ун томда). – 5 том. – Өфө: Китап, 2014. – 944 б.

МӘҒЛҮМӘТИ РЕСУРСТАР:

1. Педагог – эзләнеүсе сайтында укытыуза авторлык методикаһы // URL: http://si-sv.com/dir/pedsovet_org/2-1-0-41 (мөрәжәғәт итеү: 22.02.2022).
2. Башкорт энциклопедияһы // URL: <http://www.bashenc.ru> (мөрәжәғәт итеү: 12.01.2022).
3. Башкорт әкиәттәре // URL: <http://www.hobobo.ru/catalog> (мөрәжәғәт итеү: 13.02.2022).
4. Интерактив башкорт теле // URL: <https://bashlang.ru> (мөрәжәғәт итеү: 21.01.2022).
5. Мәктәптә информатика һәм ИКТ. Дәрестә компьютер // URL: <http://www.iteach.ru> (мөрәжәғәт итеү: 16.12. 2021).
6. Китап һәм балалар // URL: <http://www.juja.ru> (мөрәжәғәт итеү: 08.03.2022).
7. Ололар һәм балалар өсөн әзәби журнал. Барыһы ла ғаилә, укыусы, абитуриент өсөн // URL: <http://www.bibliogid.ru> (мөрәжәғәт итеү: 11.02.2022).
8. Башкортостандың мәзәни донъяһы // URL: <http://ebook.bashnl.ru> (мөрәжәғәт итеү: 12.01.2022).
9. Мультимедиялы әкиәттәр // URL: <https://kssovushka.ru/zhurnal/10/> (мөрәжәғәт итеү: 11.01.2022).
10. Донъя халыктары – сәйәси этнографик белешмә // URL: <http://nation.geoman.ru> (мөрәжәғәт итеү: 10.03.2022).
11. Укыу-укытыуза информацияно-коммуникационных технологияларҙың роле // URL: <http://ido.tsu.ru> (мөрәжәғәт итеү: 22.10.2021).

12. Интернетта Рәсәй халыктарының телдәре// URL: <http://www.peoples.org.ru>
(мөрәжәғәт итеү: 14.02.2022).